Ἀριθ. 162 – Λεπτὰ εἴκοσι.

ΕΤΟΣ Δ'.

ΕΣΤΙΑ

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΚΑΤΑ ΚΥΡΙΑΚΗΝ

Τόμος Ἕβδομος | Συνδρομὴ ἐτησία: Ἐν Ἑλλάδι φρ. 10, ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ φρ. 20.—Αἱ συνδρομαὶ ἄρχονται ἀπὸ 1 Ἰανουαρίου ἑκάστου ἔτους καὶ εἶνε ἐτήσιαι—Γραφεῖον τῆς Διευθύνσεως: Ὁδὸς Σταδίου, 6. | 4 Φεβρουαρίου 1879

ΠΑΝΟΜΟΙΟΤΥΠΟΝ ΤΗΣ ΥΠΟΓΡΑΦΗΣ ΤΟΥ
ΦΙΛΕΛΛΗΝΟΣ Ι. Ι. ΜΑΓΕΡ

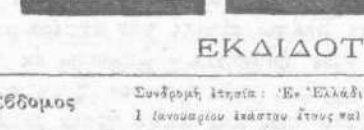

Ι. Ι. ΜΑΓΕΡ

Ὁ Ι. Ἰάκωβος Μάγερ, γερμανὸς ἰατρός, ἐλθὼν εἰς Ἑλλάδα μετ' ἄλλων φιλελλήνων καὶ ἐγκατασταθεὶς ἐν Μεσολογγίῳ, ἵδρυσε τὴν ἐφημερίδα *Ἑλληνικὰ Χρονικά*, τὴν πρώτην ἑλληνικὴν ἐφημερίδα—ἂν ἐξαιρέσωμεν τὴν κατὰ τὴν παρελθοῦσαν ἑκατονταετηρίδα ἐν Βιέννῃ ἐκδιδομένην—ἥτις διετηρήθη πλέον τοῦ ἔτους. Τὰ *Ἑλληνικὰ Χρονικὰ* ἐξεδίδοντο δὶς τῆς ἑβδομάδος εἰς μικρὸν ὄγδοον σχῆμα ἐκ σελίδων 4, μετὰ παραρτήματος ἐνίοτε· ὁ πρῶτος ἀριθμὸς αὐτῶν ἐξεδόθη τῇ πρώτῃ Ἰανουαρίου 1824, ὁ δὲ τελευταῖος—ὁ 15 τοῦ γ' ἔτους—τὴν 20 Φεβρουαρίου 1826 ὀλίγας ἡμέρας πρὸ τῆς ἱστορικῆς ἐξόδου τῆς φρουρᾶς· τιμὴ τῆς ἐτησίας συνδρομῆς αὐτῆς ἦσαν ἓξ ἱσπανικὰ τάλληρα. Ἡ ἐφημερὶς αὕτη, ἥτις ἀνετυπώθη τῷ 1840 ὑπὸ τοῦ συντάκτου τῆς *Ἐλπίδος* Κ. Λεβίδου, ὑπὸ δοκίμου καλάμου καὶ μετὰ μεγάλης ἀμεροληψίας συνταγμένη, εἶναι πολύτιμος διὰ τὰς πληροφορίας ὅσας περιέχει περὶ τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, ἰδίως δὲ περὶ τῆς πολιορκίας τοῦ Μεσολογγίου.

Ὁ φιλέλλην δημοσιογράφος τῷ 1824 διωρίσθη ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου Μαυροκορδάτου μέλος τῆς τριμελοῦς ἐπιτροπῆς τῆς ἐκτελούσης χρέη γενικοῦ διευθυντοῦ τῆς δυτικῆς Ἑλλάδος. Ἐφονεύθη δὲ κατὰ τὴν ἔξοδον.

**

ΛΟΥΚΗΣ ΛΑΡΑΣ

Αὐτοβιογραφία γέροντος Χίου.

Συνέχεια· ἴδε σελ. 49.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε'

Ἐξημέρονε μόλις ὅταν ἐφθάσαμεν εἰς τὰ ὑψώματα τὰ περικλείοντα τὸν λιμενίσκον, ὅπου ἡ σωτηρία μᾶς ἐπερίμενε. Λευκὴ σειρὰ ἀμυδροῦ φωτός, χαράττουσα ὄπισθεν ἡμῶν τὸν ὁρίζοντα, προεμήνυε τὴν ἀνατολήν. Εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ ἀποτόμου λόφου, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐστάθημεν, ἐβλέπομεν τὴν θάλασσαν καὶ τὴν ἀκτήν, ἀλλὰ δὲν ἠκούετο ρόχθος· ἐντὸς τοῦ λιμένος ἦτο ἄκρα γαλήνη, ἐκτὸς δ' αὐτοῦ, μακράν, μᾶς ἔδειξεν ὁ χωρικὸς τὸ πλοῖον. Δὲν ἔβλεπον ἐπὶ τῶν σκοτεινῶν ὑδάτων τὸ σκάφος, ἀλλ' ὁδηγούμενος ἀπὸ τοῦ χωρικοῦ τὴν χεῖρα, διέκρινον τοὺς δύο ἱστοὺς καὶ μοῦ ἐφάνη ὅτι κινοῦνται προχωροῦντες μὲ κρεμάμενα ἐπ' αὐτῶν τὰ ἱστία.

Ἐσπεύσαμεν τὸ βῆμα καὶ ἐντὸς ὀλίγης ὥρας ἤμεθα κάτω εἰς τὴν παραλίαν.

Δὲν ἦλθε διὰ μόνους ἡμᾶς τὸ πλοῖον ἐκ Ψαρῶν. Ὁ πλοίαρχος ἐφρόντισεν ἀφ' ἑσπέρας νὰ διασπείρῃ τῆς ἀφίξεώς του τὴν εἴδησιν, καὶ συνέρρεον οἱ πρόσφυγες ἐκ τῶν πέριξ χωρίων καὶ ἐκ τῶν σπηλαίων, ὅπου ἐκρύπτοντο. Ἡ ἀκτὴ ἦτο ἤδη κεκαλυμμένη ὑπ' αὐτῶν, ὅτε κατέβημεν, ἐξηκολούθουν δὲ καὶ ἄλλοι φθάνοντες κατόπιν ἡμῶν.

Εὐτυχῶς οἱ πρῶτοι φθάσαντες, εἶχον δώσει τὸ συμφωνηθὲν σημεῖον καὶ τὸ πλοῖον ἔπλεεν ἤδη πρὸς τὸν λιμένα καθ' ἣν στιγμὴν ἀπὸ τοῦ ὑψώματος διέκρινον μακρόθεν τοὺς ἱστούς του. Ὅταν ἐπλησιάσαμεν εἰς τοὺς σωροὺς τῶν φυγάδων, εἴδομεν ὅλα τὰ πρόσωπα ἐστραμμένα πρὸς τὴν θάλασσαν. Ἤρχετο ἡ λέμβος! Ἐπλησίαζεν. Ἠκούοντο αἱ κῶπαι σχίζουσαι τὴν θάλασσαν, ἠκούετο καὶ τῶν σκαρμῶν ὁ γογγυσμὸς ὑπὸ τῆς κώπης τὴν πίεσιν. Οἱ δ' ἐπὶ τοῦ αἰγιαλοῦ ἐτείνομεν σιωπῶντες τὰ ὦτα πρὸς τοὺς πλησιάζοντας ἐκείνους παρηγόρους ἤχους. Ἀλλ' ὅτε ἡ λέμβος προσωρμίσθη καὶ ἐπήδησαν οἱ ναῦται εἰς τὴν ξηράν, τότε ἡ σιωπὴ ἐλύθη καὶ ἐπῆλθε ταραχὴ καὶ σύγχυσις, διότι ἀνυπομόνουν θέλοντες πάντες νὰ ἐπιβιβασθῶσι, συνωθούμενοι ἐπὶ τῶν βράχων, καὶ ἦσαν πολλοὶ οἱ φεύγοντες, ἡ δὲ λέμβος μικρά. Ἡ ἠχηρὰ τοῦ ναυκλήρου φωνὴ καὶ τῶν ναυτῶν οἱ βραχίονες ἐχαλίνωσαν τοῦ πλήθους τὴν ἀνυπομονησίαν.—Ἡσυχάσατε, ἐφώναζε. Θὰ σᾶς πάρωμεν ὅλους. Κανένα δὲν θ' ἀφήσωμεν! Ἐντούτοις ἡ λέμβος ἀνεχώρησε μὲ τὸ πρῶτον αὐτῆς φορτίον, ὁ δὲ ναύκληρος καὶ τρεῖς ναῦται ἔμενον εἰς τὸ παράλιον ὡπλισμένοι. Ἐπήγαινεν ἡ λέμβος καὶ ἤρχετο, ἐσμικρύνετο δὲ βαθμηδὸν ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐπὶ τῆς ἀκτῆς, καὶ ηὔξανε μετὰ πᾶσαν ἀναχώρησιν ἡ ἀνυπομονησία τῶν μενόντων. Πηύξανε δὲ τοσούτῳ μᾶλλον καθ' ὅσον τὸ φῶς ἐπλησίαζε. Δὲν ἐφαίνετο

εἰσέτι ὁ ἥλιος, ἀλλ' ἡ θάλασσα ἐλάμβανεν ἤδη τῆς ἡμέρας τὰ χρώματα.

Οἱ ἡμίσεις περίπου ἦσαν ἐπὶ τοῦ πλοίου. Ἡμεῖς ἐμένομεν εἰσέτι ἐπὶ τῆς ξηρᾶς, καὶ ἐβλέπομεν τὴν λέμβον ἐπιστρέφουσαν, εὐχόμενοι νὰ μὴ βραδύνῃ ἡ σειρά μας, ὅτε ἀντήχησεν αἴφνης κρότος τουφεκίου καὶ ἠκούσθη σφαίρας συριγμός. Αἱ κεφαλαὶ ὅλαι ἐστράφησαν διὰ μιᾶς πρὸς τὰ ὀπίσω καὶ εἴδομεν ὑψηλὰ ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ λόφου, πρὸς τὰ δεξιά μας, τέσσαρας ἀνδρῶν μορφάς.—Ἀλλοίμονον! οἱ Τοῦρκοι μᾶς ἐπλάκωσαν!

Θεέ μου! Ὁποῖον τρόμον ἔφερεν εἰς τὴν ἀκτὴν ἡ ἀπροσδόκητος ἐκείνη τῶν διωκτῶν μας ἐμφάνισις! Δύο, τρεῖς τουφεκισμοὶ ἐκ νέου ἀντήχησαν. Ὁ ὅμιλος τῶν προσφύγων ἐσκορπίσθη, καὶ ἐτρέξαμεν ὅλοι εἰς τοῦ λόφου τὰς ὑπωρείας ὅπως προφυλαχθῶμεν ὑπὸ τῶν βράχων τὰς ἐξοχάς. Οἱ τέσσαρες ναῦται μόνοι ἔμειναν εἰς τὴν ἄκραν τῆς θαλάσσης καὶ ὑψώσαντες τὰ ὅπλα ἐσκόπευσαν καὶ ἐπυροβόλησαν διὰ μιᾶς καὶ οἱ τέσσαρες. Οἱ Τοῦρκοι ἄνωθεν δὲν ἀνταπεκρίθησαν εἰς τὸν χαιρετισμὸν τοῦτον. Ἐφοβήθησαν ἆρά γε; ἢ μὴ αἱ σφαῖραι τῶν ναυτῶν μας ἐπέτυχον; ἢ μὴ ἦσαν πολυαρίθμου σώματος ἐμπροσθοφυλακὴ καὶ ἐπερίμενον ἐπικουρίαν, ὅπως ἐπιπέσωσι καθ' ἡμῶν; Καὶ τότε; τί θὰ γίνωμεν; πῶς θ' ἀντισταθῶμεν; Ἐν τούτοις ἡ λέμβος ἐπλησίαζε. Ἐνθαρρυνθέντες ὑπὸ τῆς παύσεως τῶν πυροβολισμῶν ἐτρέξαμεν ὅλοι πάλιν πρὸς τὴν θάλασσαν. Θὰ προφθάσωμεν ὅλοι νὰ σωθῶμεν; Θὰ φανῶσιν ἐκ νέου ἐπὶ τοῦ λόφου οἱ Τοῦρκοι;

Προσωρμίζετο σχεδὸν ἐπὶ τῶν βράχων ἡ λέμβος, ὅτε εἶδον τὸν πατέρα μου πλησιάζοντα εἰς τὸν ναύκληρον, τὸν ἔβλεπον νὰ λαλῇ περιπαθῶς δακτυλοδεικτῶν τὰς ἀδελφάς μου καὶ ἐμέ, ἐνῷ ὁ ναύτης ἀπέσυρε τὴν χεῖρα, ἐντὸς τῆς ὁποίας ἐζήτει ὁ πατήρ μου νὰ θέσῃ φιλοδώρημα. Κατ' ἐκείνην τὴν στιγμὴν ἡ μήτηρ μου ὄπισθεν μ' ἔλαβεν ἐκ τῆς χειρός. Ἐστράφην πρὸς αὐτήν.

— Λουκῆ μου, πάρε τὰς ἀδελφάς σου καὶ πηγαίνετε μὲ τὴν εὐχήν μας. Ἀφήσατέ μας ἡμᾶς εἰς τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ!

Καὶ συγχρόνως ἐναπέθετεν εἰς τὸν κόλπον μου μικρὸν δέμα περιέχον ὅσα κοσμήματα εἶχε δυνηθῆ νὰ περισώσῃ. Τὴν ἐνηγκαλίσθην καὶ ἐφίλουν τὸν λαιμόν της, καὶ ἔλεγον· — Ὄχι, ὄχι, ὅλοι ὁμοῦ θὰ σωθῶμεν. . . . Ἐκεῖ, μὲ ἥρπασεν ἐκ τοῦ βραχίονος ὁ πατήρ μου.

— Πήγαινε μὲ τὰς ἀδελφάς σου. Ἐρχόμεθα κατόπιν ἡμεῖς.

Ἡ λέμβος ἦτο ἤδη πλήρης, αἱ δὲ ἀδελφαί μου ἐκάθηντο ἐντὸς αὐτῆς. Μὲ ὤθησεν ὁ πατήρ μου, μ' ἔσυρεν ὁ ναύκληρος, καὶ πρὶν προφθάσω νὰ λαλήσω ἢ ν' ἀντισταθῶ εὑρέθην ἐντὸς τῆς λέμβου κ' ἐγώ. Αἱ κῶπαι ἐκινήθησαν ἀμέσως. Ἐστράφην πρὸς τὴν ξηρὰν νὰ ἴδω τὴν μητέρα μου, καὶ ἐνῷ ἐστρεφόμην εἶδον καπνὸν ἐπὶ τοῦ λόφου καὶ νέος τουφεκισμὸς ἠκούσθη. Ἐπὶ τῶν βράχων τὸ πλῆθος συνεσφίγγετο καὶ οἱ ὄπισθεν ὤθουν τοὺς πρώτους, ἔπιπτον δέ τινες ἤδη εἰς τὴν θάλασσαν. Μεταξὺ τῶν πιπτόντων βλέπω αἴφνης τὴν μητέρα μου. Δὲν ἠξεύρω πῶς ἠδυνήθην ν' ἁπλώσω ἐκ τῆς λέμβου τὴν χεῖρα, πῶς ἥρπασεν ἡ μήτηρ μου τὴν χεῖρά μου, πῶς μία ἄλλη γραῖα ἐκράτει διὰ τῶν δύο χειρῶν τῆς μητρός μου τὸ φόρεμα, ἡ δὲ λέμβος ἐπροχώρει καὶ ἔπλεον αἱ δύο γραῖαι, συρόμεναι ἐκ τῆς χειρός μου, μέχρις οὗ ἐπὶ τέλους τὰς ἀνεσύρομεν ἐκ τῆς θαλάσσης, οὐδ' ἐνθυμοῦμαι πῶς εὑρέθημεν ἐπὶ τοῦ καταστρώματος τοῦ πλοίου.

Οἱ τουφεκισμοὶ ἐκ διαλειμμάτων ἐξηκολούθουν, ἡ δὲ λέμβος ἐπήγαινε καὶ ἤρχετο καὶ τὴν ἔβλεπον ἑκάστοτε ἐπιστρέφουσαν, προσπαθῶν νὰ ἴδω μακρόθεν ἐὰν ἦσαν ἐντὸς αὐτῆς ὁ πατήρ μου καὶ ἡ Ἀνδριάνα. Εἰς τὸ τελευταῖόν της μόνον ταξείδιον τοὺς εἶδον ἐπὶ τέλους ἐρχομένους. Ἤμεθα ἤδη πάντες ἐπὶ τοῦ πλοίου, καὶ ἤμεθα ἑκατὸν ὀγδοήκοντα ψυχαί! Ἐμετρήθημεν κατόπιν. Οἱ Τοῦρκοι δὲν ἐπέτυχον ἀπὸ τοῦ λόφου νὰ ἐλαττώσωσι τὸν ἀριθμόν μας.

Τὸ πλοῖον ἀνεπέτασε τὰ ἱστία του καὶ ἤρχισε νὰ πλέῃ ὑπὸ τὴν ἐλαφρὰν πνοὴν οὐρίου ἀνέμου, ἀλλ' ἦτο εἰσέτι παρὰ τὸ στόμιον τοῦ λιμένος, ὅτε εἴδομεν τὰ ὑψώματα καλυπτόμενα ὑπὸ Τούρκων. Οἱ ὀλίγοι ἐκεῖνοι ἦσαν τῷ ὄντι ἐμπροσθοφυλακή, ἀλλὰ θείᾳ χάριτι, ἐβράδυνον οἱ πολλοὶ νὰ ἔλθωσι καὶ ἡμεῖς ἤμεθα ἤδη σῶοι καὶ ἀσφαλεῖς, οὐδ' ἐφοβούμεθα πλέον τὰ ἀπέχοντα ὅπλα των.

Μεταξὺ τῶν ποικίλων τοῦ βίου μου περιπετειῶν δὲν ἔτυχε ποτὲ νὰ ναυαγήσω. Ἡ θάλασσα, μέχρι τοῦδε τοὐλάχιστον, μοὶ ἐφέρθη φιλοφρόνως πάντοτε. Ἀλλ' ὁπόταν ἀναγινώσκω ναυαγίων περιγραφὰς ἀναλογίζομαι τὰς ὥρας καὶ τὰς σκηνὰς τῆς φυγῆς ἐκείνης ἐκ Χίου. Ναυαγοὶ βλέποντες ἐκ πλοίου καταποντιζομένου τὴν ἀπέχουσαν παραλίαν δὲν διέρχονται βεβαίως συγκινήσεις πλέον ἐναγωνίους ὅσων ἡμεῖς τότε διήλθομεν. Ἀλλὰ καταποντισμὸς δι' ἡμᾶς ἦτο ἡ ἐπὶ τῆς ἀκτῆς ἀγωνία, ὡς βράχον δὲ σωτηρίας ἐβλέπομεν τὸ πλοῖον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἡ μικρὰ λέμβος ἀνὰ ὀλίγους μᾶς μετέφερεν, ἐνῷ οἱ Τοῦρκοι ἐτουφέκιζον ἄνωθεν.

Ὅταν ὅμως εἶδον τὸ πλοῖον ἀπομακρυνόμενον καὶ σώους ἐν αὐτῷ ἅπαντας τοὺς μεθ' ἡμῶν συγκινδυνεύσαντας, ᾐσθάνθην τὴν καρδίαν μου πληρουμένην ὑπὸ τῆς χαρᾶς ὅτι ἐσώθημεν. Τοῦτο ἦτο τὸ πρῶτόν μου αἴσθημα, στενὸν ἴσως ἐγωϊσμοῦ αἴσθημα. Δὲν ἐσυλλογιζόμην τὴν ὥραν ἐκείνην τοὺς ἐν Χίῳ μείναντας, δὲν ἐσκεπτόμην πόσοι δυστυχέστεροι ἡμῶν κρύπτονται

εἰσέτι εἰς σπήλαια καὶ ὑπόγεια, ὑποφέροντες τὰ μαρτύρια, ἀπὸ τῶν ὁποίων ἡμεῖς ἐλυτρώθημεν. Ὄχι· δι' ἐμὲ ἡ Χίος, ὁ κόσμος ὅλος, ἦτο κατ' ἐκείνην τὴν στιγμὴν τοῦ πλοίου μας τὸ πλήρωμα· ἐκεῖ συνεκεντροῦτο τὰ αἰσθήματά μου, ἐκεῖ περιωρίζετο ἡ σκέψις μου. Ἀλλ' ὅτε τὸ πλοῖον ἐπελαγοδρόμησε, τὰ δὲ παράλια τῆς Χίου ἔμειναν μακρὰν ὄπισθεν ἡμῶν, καὶ ἐπῆλθε τάξις τις καὶ ἡσυχία ἐπὶ τοῦ καταστρώματος, ἐνθυμήθην τότε ὅτι ἤμην ἄσιτος καὶ ᾐσθάνθην ὅτι πεινῶ. Δὲν ἦτο νέα δι' ἐμὲ ἡ τοιαύτη αἴσθησις. Πολλάκις κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν περιπλανήσεών μας ᾐσθάνθην αὐτὸ τῆς πείνης καὶ τῆς δείψης τὸ μαρτύριον. Ποτέ, ἀναγνῶστά μου, νὰ μὴ σὲ δώσῃ ὁ Θεὸς νὰ πεινάσῃς, ἐκτὸς μόνον ὅταν γνωσίζῃς ὅτι σὲ περιμένει τράπεζα πλήθουσα. Ἀλλὰ νὰ πεινᾷς καὶ νὰ βλέπῃς τοὺς περὶ σὲ ὠχροὺς ἐκ τῆς ἀσιτίας, καὶ νὰ μὴ βλέπῃς πόθεν νὰ προμηθευθῇς τεμάχιον ἄρτου, καὶ νὰ ἔχῃς ἀνάγκην δυνάμεων διὰ νὰ τρέχῃς, διὰ νὰ περιθάλπῃς ἄλλα ἀδύνατα καὶ ἀγαπητὰ περὶ σὲ ὄντα . . . Ὦ! μόνος ὁ διελθὼν τοιαύτας στερήσεις δύναται νὰ ἐννοήσῃ τὴν πικρίαν των!

Ὁ πλοίαρχος δὲν ἐβράδυνε νὰ σκεφθῇ ὅτι ἔχομεν ἀνάγκην τροφῆς καὶ διέταξε νὰ μᾶς διανείμωσι παξιμάδια. Μᾶς ἐφάνη ὡς τὸ μάννα ἐν τῇ ἐρήμῳ. Τὰ ἐδέχθημεν εὐλογοῦντες τὸν Θεὸν καὶ ἀπονέμοντες ἐγκαρδίους εὐχαριστίας πρὸς τὸν πλοίαρχον, καὶ δὲν ἤκουες ἐντὸς ὀλίγου ἢ τὴν χαρμόσυνον μουσικὴν τοσούτων πεινασμένων ὀδόντων ἀλεθόντων τὰ σκληρὰ τοῦ πλοίου παξιμάδια.

Ἡ Ἀνδριάνα μόνη δὲν ἔτρωγεν. Ἐκάθητο ἐπὶ τοῦ καταστρώματος, παρὰ τὴν πρύμνην, μὲ τὰ γόνατα ὑψωμένα καὶ τοὺς ἀγκῶνας ἐπὶ τῶν γονάτων καὶ τὸ μέτωπον ἐντὸς τῶν χειρῶν. Ὁ πλοίαρχος ὑπῆγε πλησίον της προσπαθῶν νὰ τὴν ἐνθαρρύνῃ, ἀλλ' ἔμεινε σιωπηλὴ καὶ ἀκίνητος ἐκείνη, οὐδ' ἀνύψωσε τὴν κεφαλήν. Ἔθεσα τότε τὴν χεῖρα ἐπὶ τοῦ ὤμου της καὶ ἠθέλησα νὰ τὴν προτρέψω νὰ φάγῃ, ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθην νὰ εἴπω πολλά, διότι εἶδον τὰ δάκρυα ῥέοντα διὰ μέσου τῶν δακτύλων της, καὶ ἐπνίγετο ἡ φωνή μου καὶ ἐθολοῦντο οἱ ὀφθαλμοί μου. Ἡ μήτηρ μου ἐκάθητο παρέκει. Ἔδειξα διὰ τῆς χειρὸς τὴν Ἀνδριάναν καὶ μὲ ἠννόησεν ἡ μήτηρ μου, καὶ ἐγερθεῖσα ἦλθε πλησίον τῆς δυστυχοῦς νέας. Ἐγονάτισεν ἐνώπιόν της, ἐσήκωσε τὰς χεῖράς της ἀπὸ τὸ μέτωπον, ἐσπόγγισε τὰ δάκρυά της, καὶ εἶπε λόγους γλυκεῖς γυναικείας παραμυθίας.

Ἀπεμακρύνθην συγκεκινημένος. Ὑπῆγον εἰς τὴν πρῴραν καὶ ἔβλεπον τὴν θάλασσαν τὴν ὁποίαν ἐσχίζομεν, καὶ τὰ βουνὰ τῶν Ψαρῶν ἀντικρύ μου. Ἤμεθα ἤδη πλησίον τοῦ λιμένος, δὲν ἐβράδυνον δὲ νὰ φανῶσι τὰ πλοῖα, καὶ ὑπεράνω αὐτῶν ἡ πόλις, καὶ μετ' οὐ πολὺ ἠγκυροβολήσαμεν. Τότε πρῶτον τὴν εἶδον τὴν ἡρωϊκὴν νῆσον, ἥτις ἦτο πεπρωμένον νὰ καταστραφῇ, ὡς ἡ Χίος καὶ αὐτή. Ἀλλὰ τὰ Ψαρὰ ἐνέπηξαν εἰς τὰ σπλάγχνα τῆς Τουρκίας πληγὴν φοβεράν, ἐνῷ ἐκ τῆς Χίου γόοι μόνον καὶ στεναγμοὶ ἀντήχησαν. Κατεστράφησαν τὰ Ψαρά, ἀλλ' ἀφοῦ πρῶτον ἤναψεν εἰς τὸ πέλαγος ἀθάνατον πυρκαϊὰν ὁ δαυλὸς τοῦ Κανάρη!

Δὲν μᾶς ἐπετράπη ν' ἀποβῶμεν εἰς τὴν ξηράν· ἐφοβοῦντο οἱ Ψαριανοὶ μὴ ἀναγκασθῶσι νὰ μᾶς δεχθῶσι, μὴ δυνάμενοι νὰ φιλοξενήσωσι πλειοτέρους πρόσφυγας ἐπὶ τῆς νήσου των· ἦτο θυσία καὶ τὸ ὕδωρ αὐτὸ τὸ ὁποῖον μᾶς ἔστειλον διὰ νὰ μὴ ἀποπλεύσωμεν διψῶντες. Ὁ ἄνεμος ἔπνεεν εἰσέτι οὐρίος, ὁ δὲ πλοίαρχος ἐβιάζετο ν' ἀναχωρήσωμεν πρὶν αἴφνης μεταβληθῇ. Ἐπρότεινε νὰ μᾶς φέρῃ εἰς Μύκονον, καθότι εἰς Τῆνον ἦσαν ἤδη πολλοὶ ἐκ Σμύρνης καὶ Χίου καὶ ἐξ ἄλλων πόλεων πρόσφυγες, ὁ δὲ τύφος τοὺς παρηκολούθησεν, ἐνῷ εἰς Μύκονον ἦτο ὑγεία καὶ εὐρυχωρία πλειοτέρα. Ἀπεφασίσθη λοιπὸν ἐκεῖ κατὰ προτίμησιν νὰ μᾶς φέρωσι. Ἡμεῖς δὲ ἐπηγαίνομεν ὅπου μᾶς ἔφερον. Τί πρὸς ἡμᾶς ἡ Τῆνος ἢ ἡ Μύκονος; Αἰμένα καταφυγῆς ἠθέλομεν, καὶ σκέπην φιλόξενον, ὑπὸ τὴν ὁποίαν νὰ κλίνωμεν τὴν κεφαλήν, καὶ Τούρκους πλησίον νὰ μὴ ἔχωμεν.

Περὶ ἡλίου δυσμὰς ἀνηρτήθη ἡ ἄγκυρα καὶ ἀπεπλεύσαμεν.

Ἡ Ἀνδριάνα ἐντούτοις ἔμενε τεθλιμμένη καὶ ἄφωνος. Οὐδὲ ἡ εἰς Ψαρὰ ἄφιξις καὶ ἡ ἐκεῖθεν ἀναχώρησις, οὐδ' ἡ γενικὴ ἐπὶ τοῦ καταστρώματος κίνησις καὶ βοὴ ἴσχυσαν νὰ τὴν ἀποσπάσωσι τοῦ ληθάργου, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἐφαίνετο βυθισμένη. Τὰ πάντα ἦσαν ὡς ξένα πρὸς αὐτήν. Οἱ ὀφθαλμοί της ἦσαν προσηλωμένοι, ἀλλ' ἔβλεπες ὅτι δὲν προσέχουν εἰς ὅ,τι ἠτένιζον. Μελαγχολία ἀνεκλάλητος ἀπεικονίζετο εἰς τὸ βλέμμα, εἰς τὴν στάσιν, εἰς τὴν σιωπήν της. Ἐὰν τὴν ὡμίλει τις, ὕψονε βραδέως τοὺς ὀφθαλμούς, ὡς ν' ἀποσπᾶται μετὰ κόπου ἀπὸ τὰς σκέψεις της, καὶ βραδέως καὶ μετὰ κόπου ἀπεκρίνετο. Ἐὰν ἡ μήτηρ μου ἐλάμβανε θωπευτικῶς τὴν χεῖρά της, ἐδέχετο ἀπαθῶς τὴν θωπείαν, ἡ δὲ χεὶρ ἔπιπτεν ἔπειτα βαρεῖα ἐπὶ τῶν γονάτων, καὶ ἀπεμακρύνετο ἡ μήτηρ μου νὰ κρύψῃ τὴν λύπην της. Ποῦ ἡ προτέρα ζωηρότης; ποῦ ἡ ἐνέργεια, ποῦ ἡ φαιδρότης, ἥτις μᾶς ὑπεστήριζε καὶ μᾶς ἐζωογόνει κατὰ τὰς πρώτας τοῦ διωγμοῦ ἡμέρας! Ἀφ' ἧς ὥρας ἤνοιξε τὴν θύραν εἰς Μεστὰ μὲ τὴν κόμην λυτὴν καὶ τὰ στήθη ἀνοικτὰ καὶ τὸ φόρεμα σχισμένον, δὲν εἶδον τὸ μειδίαμα οὐδὲ ἤκουσα τὴν εὔθυμον ἐκείνην φωνήν της. Μόνον τοὺς λυγμούς της ἤκουον ἐντὸς τοῦ σκοτεινοῦ σταύλου, καὶ τώρα ἔβλεπον τὸ ἄτονον βλέμμα της καὶ τὰ

χείλη της βωβά. Ἡ εὐτυχία τῆς ὑπάρξεώς της κατεστράφη ὑπὸ τὰς ἀγρίας χεῖρας ἐκ τῶν ὁποίων διέφυγεν ὅπως μᾶς σώσῃ. Ἡ ἀτιμωτικὴ ἐκείνη ἐπαφὴ ἀπεμάρανε τὸ θαλερὸν τῆς ζωῆς της γόητρον. Τὸ κάλλος ἀπέμενεν, ἀλλ' ἄνευ τῆς προτέρας λάμψεως πλέον. Ἦτο εἰσέτι ὡραία, ἀλλ' εἶχε τὴν ὡραιότητα τοῦ ἄνθους, τὸ ὁποῖον χεὶρ σκληρὰ ἀπέκοψε τοῦ στελέχους του καὶ τὸ ἔρριψε κατὰ γῆς ἀφοῦ τὸ ἔθλιψεν.

Τὸ δὲ πλοῖον ἔσχιζε τὰ κύματα. Ἡ ἀπόστασις καὶ τὸ προβαῖνον σκότος ἀπέκρυψαν βαθμηδὸν τῆς Χίου καὶ τῶν Ψαρῶν τὰ βουνά, μόλις δὲ ὡς νέφη μεμακρυσμένα διεκρίνοντο ἐπὶ τοῦ ὁρίζοντος αἱ γραμμαὶ τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου, πρὸς τὰς ὁποίας ἐπλέομεν.

Καὶ ἐπῆλθεν ἡ νὺξ ἀσέληνος καὶ σκοτεινή, ὁ δὲ ἄνεμος ἔπνεεν οὔριος, καὶ ἔτρεχε τὸ σκάφος, καὶ ἐγόγγυζεν ἡ θάλασσα. Ὁ κάματος, καὶ τὸ σκότος, καὶ τῆς ἀσφαλείας ἡ συναίσθησις, καὶ ἡ ἀντίδρασις τῶν παρελθουσῶν συγκινήσεων, καὶ τὸ ψῦχος τῆς νυκτός, καὶ τῶν κυμάτων ὁ ρόχθος, τὰ πάντα ὁμοῦ ἐδάμασαν τοὺς ἐπὶ τοῦ καταστρώματος συνεσφιγμένους φυγάδας, καὶ ἐπροσπάθησεν ὅπως ἕκαστος ἠδύνατο νὰ σκεπασθῇ καὶ ἔκρυψαν αἱ μητέρες τὰ τέκνα εἰς τὴν ἀγκάλην, οἱ δὲ γέροντες ἔκλινον τὴν λευκὴν κεφαλὴν ἐπὶ τῶν σανίδων τοῦ πλοίου, καὶ ἔπαυσαν αἱ ὁμιλίαι, καὶ δὲν ἤκουες ἢ τὴν βοὴν τοῦ κύματος σχιζομένου ὑπὸ τὴν πρῴραν, καὶ τὸ τρίξιμον τοῦ σκάφους, ὅτε ὁ ἄνεμος ἀγριεύων ἔκλινε πρὸς τὴν θάλασσαν τοὺς ἱστούς.

Ἐγὼ δὲν ἐκοιμώμην. Ἐκαθήμην στηρίζων τὴν κεφαλὴν ἐπὶ τοῦ ἱστοῦ καὶ ἔβλεπον τὰ νέφη καὶ τοὺς ἀνὰ μέσον τῶν νεφῶν φαινομένους ἀστέρας, ὁ δὲ νοῦς μου ἦτο ὅλος εἰς τὴν Ἀνδριάναν. Ἐνθυμούμην σκηνὰς τῆς παιδικῆς μου ἡλικίας· ἐνθυμούμην ὅταν μᾶς ἤνοιζε τὴν θύραν ἐπιστρεφόντων ἐκ Σμύρνης, καὶ τὴν χαράν, ἥτις τότε ἐπλημμύρησε τὴν καρδίαν μου, ὅτε μετὰ τοσούτων ἐτῶν ἀπουσίαν τὴν ἐπανεῖδον· ἐνθυμούμην ἕνα σωρὸν περιστατικῶν τῶν τελευταίων δυστυχῶν ἐπὶ τῆς Χίου ἡμερῶν, ἡ δὲ μορφή της συνείχετο μὲ τὰς ἀναμνήσεις μου πάσας, καὶ ἡ φωνή της, ἡ φαιδρά της φωνή, μοῦ ἐφαίνετο ἀντηχοῦσα εἰς τὰ ὦτά μου. Καὶ παρήρχοντο αἱ ὧραι. Ἀλλ' ἡ γενικὴ ἐπὶ τοῦ πλοίου ἡσυχία καὶ ἡ μονότονος τῆς θαλάσσης βοή, καὶ τοῦ σκάφους ἡ κίνησις ἤρχιζον βαθμηδὸν νὰ ἐπενεργῶσιν ἐπὶ τοῦ ἀπηυδημένου μου σώματος. Χωρὶς ἐντελῶς νὰ κοιμῶμαι ἤρχιζον ἤδη αἱ σκέψεις μου νὰ λαμβάνωσιν ὀνείρων μορφήν, ὅτε ἐξαίφνης ἀκούω ἦχον βαρὺν σώματος πίπτοντος ἐντὸς τῆς θαλάσσης καὶ τρόμου συγχρόνως κραυγάς·

— Ἔπεσεν εἰς τὴν θάλασσαν! Ἔπεσεν εἰς τὴν θάλασσαν!

Εὑρέθην διὰ μιᾶς εἰς τὴν πρύμνην. Ἡ Ἀνδριάνα δὲν ἦτο εἰς τὴν θέσιν της. Οἱ δ' ἐπιβάται σκύπτοντες ἀπὸ τῶν πλευρῶν τοῦ πλοίου ἔβλεπον τὴν θάλασσαν, καὶ αἱ γυναῖκες ἔκραζον:

— Ἔπεσεν εἰς τὴν θάλασσαν! Σώσατέ την!

Ὁ πλοίαρχος διέταξε νὰ χαλαρώσωσι τὰ ἱστία. Ἐκόπη τοῦ πλοίου ὁ δρόμος, καὶ ἡ λέμβος κατεβιβάσθη. Ἀλλ' ὁ ἄνεμος ἔπνεε δυνατὸς καὶ εἴχομεν ἤδη ἀφήσει ὀπίσω τὸ ἄγνωστον ἐκεῖνο σημεῖον, ὅπου ἠκούσθη ὁ ἀπαίσιος ἦχος, ὅπου ἡ Ἀνδριάνα ἐρρίφθη εἰς τὸ πέλαγος.

Ὤ! ποτὲ δὲν ἐμίσησα τοὺς Τούρκους ὅσον κατ' ἐκείνην τὴν στιγμήν!

Ἐπήδησα ἐντὸς τῆς λέμβου πρὶν ἢ δυνηθῇ ὁ πλοίαρχος νὰ μ' ἐμποδίσῃ. Οἱ ναῦται ἐκωπηλάτουν βιαίως. Ὑπήγομεν ὀπίσω. Ἐσιωποῦμεν προσέχοντες μὴ ἀκούσωμεν τὴν φωνήν της. Ἐκράζομεν δυνατὰ διὰ ν' ἀκουσθῶμεν. Τίποτε! Ἐβλέπομεν εἰς τὸ σκότος μὴ διακρίνωμεν μορφήν τινα ἐπὶ τῶν κυμάτων. Τίποτε! Τίποτε! Ἐκεῖ, λευκή τις σκιὰ ἐπὶ τῶν ὑδάτων ἐπέσυρε τὸ βλέμμα μου. Τὴν δεικνύω πρὸς τοὺς ναύτας. Κωπηλατοῦμεν, πλησιάζομεν. Ἦτο ὁ λευκὸς τῆς Ἀνδριάνας κεφαλόδεσμος. Ἐμείναμεν ὥραν πολλὴν περὶ τὸ σημεῖον ἐκεῖνο, ἀλλὰ τίποτε δὲν ἐφαίνετο, δὲν ἠκούετο τίποτε, ἐκ δὲ τοῦ πλοίου ὁ πλοίαρχος ἔκραζε νὰ ἐπιστρέψωμεν. Ἐπεστρέψαμεν. Ἐκράτουν εἰς χεῖρας τὴν λευκὴν ὀθόνην, τὴν ὀθόνην ἐκείνην τὴν ὁποίαν ἔσυρον καὶ ἐλύθη ἡ κόμη της, ὅταν ἐπιστρέφων ἐκ Σμύρνης εἶδον πρώτην τὴν Ἀνδριάναν εἰς τὴν θύραν τῆς οἰκίας μας. Ἡ ὀθόνη ἐκείνη ἔμεινε τὸ μόνον λείψανον, μόνον μνημόσυνόν της. Τὴν ἐκράτησα ἔκτοτε, καὶ τὴν ἔχω εἰσέτι, καὶ τὴν διατηρῶ ὡς ἱερὸν κειμήλιον, ὡς προσφιλὲς ἐνθύμημα.

[Ἕπεται συνέχεια.] Δ. Βικελας.

Η ΕΣΠΕΡΙΣ ΤΟΥ ΚΥΡΙΟΥ ΣΟΥΣΑΜΑΚΗ

Οἰκογενειακαὶ σκηναί.

Α'

Ὁ Κύριος Παρδαλὸς καὶ ἡ Κυρία Παρδαλοῦ εἶνε προσκεκλημένοι τὸ ἑσπέρας εἰς συναναστροφήν.

Ὁ Κύριος Σουσαμάκης, ὑπάλληλος τοῦ γραφείου ὅπερ διευθύνει ὁ κύριος Παρδαλός, ἐνυμφεύθη πρό τινων μηνῶν, τῇ ἀγαθῇ συμπράξει τοῦ προϊσταμένου του, πλουσίαν νύμφην ἐκ Πατρῶν, ἔχουσαν μὲν ἕνα ὀφθαλμὸν ὀλιγώτερον αὐτοῦ, ἀλλ' εἰς ἀποζημίωσιν τοῦ ἐλλείποντος ὀφθαλμοῦ δεκαπέντε ἔτη ἡλικίας περισσότερα, καὶ εἰς ἀποζημίωσιν τῶν περισσευόντων δεκαπέντε ἐτῶν τριάκοντα πέντε χιλιάδας δραχμῶν προῖκα. Ὁ ὄλβιος Σουσαμάκης ἐσυλλογίσθη τὸ κατ' ἀρχάς, εἰς πανηγυρισμὸν τοῦ σπουδαίου τούτου καὶ εὐτυχοῦς συμβεβηκότος τοῦ βίου του, νὰ δώσῃ χορὸν εἰς τοὺς παρανύμφους τὴν αὐτὴν τῶν γάμων του ἑσπέραν· εἶχε δὲ μάλιστα παρακαλέσει καὶ ὑπαξιωματικόν τινα φίλον του νὰ τῷ προμηθεύσῃ ἐκ τῆς στρατιωτικῆς μουσικῆς ἓν *φλάουτον*, ἓν *κλαρινέττον*

καὶ ἓν *τρομπόνι*, ἤτοι ἕνα πλαγίαυλον, ἕνα ὀξύαυλον καὶ μίαν βαρυσάλπιγγα, ὡς γράφουσι σήμερον οἱ νεοφώτιστοι τῆς γλώσσης καθαρισταί, ὅπως τὸ ἐναρμόνιον αὐτῶν μέλος πτερώσῃ τοὺς πόδας τῶν προσκεκλημένων. Ἀλλ' εἶτα μετενόησε, σκεφθεὶς ὅτι δὲν ἦτο καλὸν νὰ παρατείνῃ τὸ μεταξὺ τῆς στέψεως καὶ τῆς ἀπομονώσεως αὐτοῦ χρονικὸν διάστημα, καὶ ἀπεφάσισε νὰ ἀναβάλῃ εἰς προσφορώτερον καιρὸν τὸν χορευτικὸν τῶν γάμων του πανηγυρισμόν.

Οὕτω λοιπὸν μετά τινας μῆνας, ἡμέραν τινὰ πέμπτην τῆς ἑβδομάδος ὡραῖα ἐπισκεπτήρια, δίκην μετριοφρόνων προσκλητηρίων, διενεμήθησαν εἰς τοὺς γνωρίμους καὶ φίλους τοῦ κυρίου Σουσαμάκη, ὧν ἓν ἔλαβε καὶ ὁ Κύριος Παρδαλός, ἔχον οὕτω:

«*Ὁ Κύριος καὶ ἡ Κυρία Σουσαμάκη παρακαλοῦσι τὸν Κύριον καὶ τὴν Κυρίαν Παρδαλοῦ νὰ λάβωσι τὴν καλωσύνην νὰ πάρωσι τὸ τζάϊ εἰς τὴν οἰκίαν των τὴν Κυριακὴν, 10 Νοεμβρίου, εἰς τὰς 8 τὸ ἑσπέρας.*»

Σημειωτέον ὅτι τὴν ἡμέραν ταύτην ἐξέλεξεν ἡ ἁβρὰ πρόνοια τῆς Κυρίας Σουσαμάκη, καθότι τὴν Κυριακὴν ἐκείνην συνέπιπτεν ἡ ἐπέτειος τῆς ἑορτῆς τοῦ νεαροῦ της συζύγου — ὁ Σουσαμάκης ἐκαλεῖτο Ὀρέστης — καὶ ἡ νεόνυμφος Πασιφάη ἐσκέφθη, ὅτι προσφυέστατον ἦτο νὰ πανηγυρισθῶσι διὰ τοῦ αὐτοῦ χοροῦ καὶ διὰ τοῦ αὐτοῦ κυπέλλου τεῖου ὅ τε γάμος της καὶ ἡ ἑορτὴ τοῦ συμβίου της.

Οὕτω λοιπὸν τὴν ἑσπέραν τῆς Κυριακῆς, 10 Νοεμβρίου, διπλαῖ συγχρόνως γίνονται ἑτοιμασίαι· ἑτοιμασίαι ὑποδοχῆς ἐκ τῷ οἴκῳ τοῦ Σουσαμάκη, καὶ ἑτοιμασίαι ἐπισκέψεως ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ Παρδαλοῦ.

Ἂς μνημονεύσωμεν ἐν παρόδῳ, καὶ πρὶν ἢ εἰσέλθωμεν εἰς τὰς οἰκίας τοῦ Ἀμφιτρύονος καὶ τοῦ ξένου του, ὅτι τὴν προτεραίαν τὸ ἑσπέρας, καθ' ἣν στιγμὴν ὁ Κ. Παρδαλὸς ἡτοιμάζετο νὰ ἀναχωρήσῃ ἐκ τοῦ γραφείου, ἐπλησίασεν εἰς αὐτὸν δειλῶς ὁ Σουσαμάκης, καὶ περιελίσσων εἰς τοὺς δακτύλους του τὴν ἅλυσιν τοῦ ὡρολογίου του, ἵνα διασκεδάσῃ πως τὴν δειλίαν αὐτοῦ, τῷ εἶπε, μειδιῶν γλυκερὸν μειδίαμα σεβασμοῦ καὶ ὑποταγῆς:

— Λοιπὸν... θὰ σᾶς ἔχωμεν αὔριον τὸ ἑσπέρας, Κύριε Διευθυντά;

— Χωρὶς ἄλλο, Κύριε Σουσαμάκη... χωρὶς ἄλλο! ἀπήντησεν ὁ Κύριος Παρδαλός, ἀντιμειδιῶν καὶ ἐκεῖνος μειδίαμα ὑπεροχῆς καὶ προστασίας.

Β'

Ὁ Σουσαμάκης, ἐννοῶν νὰ πανηγυρίσῃ τοὺς γάμους του καὶ τὴν ἑορτὴν αὐτοῦ, οὐδόλως ἐσκόπει νὰ δώσῃ ἐκ τῶν τυπικῶν ἐκείνων συναναστροφῶν, καθ' ἃς οἱ προσκεκλημένοι πίνουσιν ἓν κύπελλον τεῖου—οἱ τολμηρότεροι καὶ δύο—βρέχουσιν ἐντὸς αὐτοῦ ἓν ἢ δύο μικροσκοπικὰ παξιμαδάκια, χορεύουσιν οἱ μὲν κυμβαλιζόντων τῶν δέ, καὶ ἀπέρχονται τέλος περὶ τὰς δύο ἢ τρεῖς μετὰ τὸ μεσονύκτιον, κάθιδροι, κατάκοποι, λιμώττοντες καὶ διψῶντες. Ἀνυμφος ἔτι, εἶχε πολλάκις μετάσχει τοιούτων χορευτικῶν ἑσπερίδων, καὶ ἡ μνήμη των διετηρεῖτο ἔτι πλήρης πείνης καὶ ῥίγους ἐν τῇ φαντασίᾳ του. Συναισθανόμενος δὲ βαθύτατα τὴν ὀρθότητα τοῦ γραφικοῦ ῥητοῦ: *ὃ σὺ μισεῖς ἑτέρῳ μὴ ποιήσῃς*, οὐδόλως ἤθελε νὰ πάθωσιν οἱ ξένοι του ὅ,τι αὐτὸς πολλάκις εἶχε πάθει καὶ ἀπὸ καρδίας ἐμίσει. Διὰ τοῦτο λίαν πρωὶ ἐξῆλθεν εἰς τὴν ἀγοράν, ἐπρομηθεύθη ὀπώρας, ὀρεκτικὰ τραγήματα, ἄρτον ἰδίως πολὺν καὶ οἶνον ἔτι πλείονα, καὶ ἀφοῦ παρήγγειλεν εἰς τὸ Σολωνεῖον τὰ ἀπαιτούμενα γλυκίσματα καὶ δροσιστικά, μὴ λησμονήσας καὶ τὰ παγωτὰ— ἤθελε, βλέπετε, νὰ φιλεύσῃ μεγαλοπρεπῶς τοὺς προσκεκλημένους του,—ἐπανέκαμψεν εἰς τὴν οἰκίαν του φέρων κατόπιν αὐτοῦ δύο ἐκ τῶν τροφίμων τῆς σχολῆς τῶν ἀπόρων παίδων, κομίζοντας πλήρεις τοὺς καλάθους αὐτῶν.

Ἀλαζὼν καὶ βρενθυόμενος εἰσῆλθεν ὁ Σουσαμάκης εἰς τὴν οἰκίαν του, καὶ ἀπ' αὐτῆς ἤδη τῆς θύρας ἐφώνησε γεγωνὸς πρὸς τὴν ὑπηρέτριαν:

— Μαρία! ἔλα πάρ' τ' αὐτά.

Ἀντὶ ὅμως τῆς ὑπηρετρίας, ἥτις τὴν στιγμὴν ἐκείνην μετεκόμιζεν ἀνώνυμά τινα σκεύη εἰς ἀνώνυμον τῆς οἰκίας μέρος, ἐπεφάνη εἰς τὴν κλίμακα ἡ κυρία Πασιφάη, ἄτακτον ἔχουσα τὴν κόμην καὶ τὴν πρωϊνήν της λευκὴν ἐσθῆτα φοροῦσα.

— Μπᾶ, Παναγία μου! ἀνέκραξε, προσηλοῦσα τὸν μονάκριβον αὐτῆς ὀφθαλμὸν εἰς τὰς προμηθείας τοῦ συζύγου της, τί τὰ ἤθελες ὅλ' αὐτὰ τὰ πράγματα, Ὀρέστη;..

— Πῶς, τί τὰ ἤθελα; καὶ τί θὰ φάγουν τὸ λοιπὸν οἱ προσκεκλημένοι;

— Τί θὰ φάγουν; μὴ δὰ τοὺς ἔχομεν τραπέζι;

— Δὲν τοὺς ἔχομεν τραπέζι, ἀλλὰ θὰ εἶνε ἄνοστον πρᾶγμα νὰ τοὺς ἀφήσωμεν νὰ φύγουν νηστικοί... περασμένα τὰ μεσάνυκτα.

— Ὡραῖον πρᾶγμα,... ὑπέλαβε πικρῶς μορφάζουσα ἡ κυρία Σουσαμάκη, ὡραῖον πρᾶγμα! νὰ δροσίζωνται αἱ κυρίαι μὲ μῆλα καὶ μὲ κρασὶ τοῦ Σόλωνος!

— Αἱ κυρίαι, ἂν ἀγαποῦν, ἂς πιοῦν λεμονάδαις, καὶ ἂς φάγουν πισκότα καὶ παγωτά...

— Λεμονάδαις; πισκότα; παγωτά; ἀνερώνησεν ἡ Πασιφάη, καὶ ἡ φωνή της ἀνέβαινε πρὸς τὴν ὑπάτην καθόσον προυχώρει ἡ ἀπαρίθμησις. Χαρά 's το! Μὰ τὸ λοιπὸν θὰ μᾶς κοστίσῃ χίλιαις δραχμαῖς αὐτὴ ἡ ἀστειότης!

— Οὔφ! ἀδελφή, πῶς κάνεις ἔτσι!..

Ὁ συζυγικὸς διάλογος ἤθελεν ἴσως ἐξακολου-

θήσει ἔτι, τραχυνόμενος ἐπὶ μᾶλλον, ἂν δὲν διέκοπτεν αὐτὸν ὁ εἷς τῶν μικρῶν κομιστῶν, παρατηρῶν κἄπως μεγαλοφώνως :

— Ἀφεντικό ! δὲν μᾶς ἀδειάζεις τὸ καλάθι, νὰ τραβᾶμε ;

Ἡ παρατήρησις αὕτη ἄμεσον μὲν συνέπειαν ἔσχε νὰ κενωθῶσι τὰ πλήρη καλάθια, ἔμμεσον δὲ νὰ σιγήσῃ πρὸς ὥραν ἡ τρυφερὰ τοῦ Σουσαμάκη σύζυγος.

Πρὸς ὥραν εἴπομεν, καὶ ὁ ἀναγνώστης ἡμῶν ἐννόησε βεβαίως ἐκ τῆς ἀμυδρᾶς εἰκόνος τῶν νεονύμφων, ἣν παρέσχεν αὐτῷ ὁ ἀνωτέρω διάλογος, ὅτι τὸ ὑπόλοιπον τῆς ἡμέρας δὲν παρῆλθεν ἤρεμον καὶ ἀτάραχον. Πολλαὶ σκηναὶ ὅμοιαι πρὸς τὴν πρὸ μικροῦ διεδραματίσθησαν κατόπιν μέχρι τῆς ἑσπέρας.

Ποῖαί τινες ὅμως ἦσαν καὶ ποῦ κατέληξαν δὲν δυνάμεθα νὰ ἀφηγηθῶμεν, διότι ἠθέλομεν οὕτω προκαταλάβει τοὺς ἀναγνώστας ἡμῶν, καὶ ἡ συνέχεια τῆς διηγήσεως ταύτης, ὡς καὶ τὸ τέλος της, οὐδὲν ἤθελον ἔχει πλέον τὸ διαφέρον αὐτούς. Διὰ τοῦτο καταλείπομεν ἐπὶ τοῦ παρόντος τὸ νεόνυμφον ζεῦγος, καὶ μεταβαίνομεν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ κυρίου Παρδαλοῦ.

Γ'

Ἡ ὥρα εἶνε ἕκτη μετὰ μεσημβρίαν, καὶ ἡ οἰκογένεια Παρδαλοῦ, τουτέστιν ὁ κύριος, ἡ κυρία καὶ τὰ δύο αὐτῶν τέκνα, μικρὰ ἀγόρια 6-8 ἐτῶν ἡλικίας, κάθηνται περὶ τὴν τράπεζαν τοῦ γεύματος.

— Πρόσεχε Γεωργάκη, πρόσεχε παιδί μου, λέγει ὁ πατὴρ πρὸς τὸ μικρότερον ἐξ αὐτῶν, ὅπερ μάτην προσπαθεῖ νὰ εἰσαγάγῃ διὰ τῆς βίας εἰς τὸ στόμα του κολοσσιαῖον τεμάχιον κρέατος, καὶ οὐδὲν ἄλλο κατορθοῖ, ἢ νὰ περιχρίσῃ διὰ τοῦ ἐμβάμματος τὴν ῥίνα, τὰ χείλη, τὰς παρειὰς καὶ αὐτάς του τὰς σιαγόνας.

— Αἴ ! αἴ ! ἀνακράζει ὁ μεγαλείτερος Παρδαλίδης, κύτταξε, κύτταξε, μαμά, πῶς ἔγεινε ὁ Γεωργάκης· σωστὸς μασκαρᾶς.

Καὶ ταῦτα λέγων σύρει τὴν μητέρα του ἐκ τῆς ἐσθῆτος, ἵνα ἑλκύσῃ τὴν προσοχὴν αὐτῆς ἐπὶ τὸ διασκεδαστικὸν θέαμα.

Ἀλλ' ὁ Γεωργάκης, διαστέλλων φοβερὰ τὰ σπινθηρίζοντα ἐξ ὀργῆς ὄμματά του, καὶ πρὶν ἤδη προφθάσῃ νὰ στραφῇ πρὸς αὐτὸν ἡ μήτηρ του, σφενδονίζει κατὰ τῆς μορφῆς τοῦ πρεσβυτέρου του ἀδελφοῦ τὸ ἐπὶ τῆς περόνης του καρφωμένον τεμάχιον κρέατος, ὅπερ μάτην ἐκοπίαζε νὰ εἰσβιάσῃ εἰς τὸ παιδικόν του στόμα, ἐπιφωνῶν :

— Μασκαρᾶς ; ἐγώ ; νά, τὸ λοιπόν, νὰ γείνῃς καὶ σὺ μασκαρᾶς.

Τὶ ἔγεινεν ἡ μορφὴ τοῦ Γιαννάκη—Γιαννάκης ἐκαλεῖτο ὁ ἄλλος υἱὸς τοῦ Κυρίου Παρδαλοῦ—εὐκόλως μαντεύει ὁ ἀναγνώστης· ὅτι ὅμως δὲν μαντεύει, οὔτε ἡμεῖς δυνάμεθα εὐκόλως νὰ περιγράψωμεν, εἶνε ἡ ἐπισυμβᾶσα σκηνή.

Ὁ Γεωργάκης ξεταρδιζόμενος ἀπὸ τὰ γέλια· ὁ Γιαννάκης ξεφωνίζων, ὀδυρόμενος, προσπαθῶν παντοίαις δυνάμεσι νὰ ἐπιπέσῃ κατὰ τοῦ μικροῦ του ἀδελφοῦ, ἐνῷ ἡ μήτηρ του τὸν ἐμποδίζει, καὶ κραυγάζων : «ἀφῆστέ με νὰ τὸν πνίξω»· ὁ κύριος Παρδαλός, ἀνιστάμενος τῆς τραπέζης πλήρης ὀργῆς, συλλαμβάνων ἀπὸ τοῦ ὠτὸς τὸν Γεωργάκην καὶ ἀπάγων αὐτόν, κλαίοντα καὶ ἀνθιστάμενον, εἰς τὴν καρβουνοθήκην· καὶ ἡ κυρία Παρδαλοῦ τέλος, ἥτις δὲν ἠξεύρει τὶ νὰ πρωτοκάμῃ : νὰ περιστείλῃ τὰς φονικὰς ὀρέξεις τοῦ πρωτοτόκου της, νὰ ἐμποδίσῃ τὸν σύζυγόν της ἀπὸ τοῦ νὰ φυλακίσῃ τὸν μικρότερόν της υἱὸν εἰς μέρος σκοτεινόν, ὡς λέγει, καὶ γεμάτον ποντικούς, ἢ νὰ θρηνήσῃ τὸ ὡραῖον μεταξωτόν της φόρεμα, ὅπερ ἐκηλίδωσαν οἱ ἀπὸ τῆς παρειᾶς τοῦ Γιαννάκη ἀναπηδήσαντες ζωμοί.

Ἀλλ' ὁ κύριος Παρδαλὸς σύρει ἀνένδοτος τὸν υἱόν του ἀπὸ τοῦ ὠτίου, καὶ μετ' ὀλίγον ἐπιστρέφει θριαμβευτικῶς, ἀφοῦ ἤδη ἐφυλάκισεν αὐτόν.

— Σ' ἐλέρωσε τὸ παληόπαιδο ; λέγει πρὸς τὴν σύζυγόν του· βλέπεις ; αὐτὰ κάμνουν τὰ χαΐδια. Δὲν τοὺς τιμωρεῖς ποτέ, καὶ δι' αὐτὸ κατήντησαν ἔτσι.—Καὶ σύ, ἀνόητε ! προσθέτει μετὰ μικρόν, ἀποτεινόμενος εἰς τὸν σπογγιζόμενον ἔτι Γιαννάκην, τί ἤθελες νὰ τὸν περιπαίξῃς ;

— Δὲν τὸν περίπαιξα, πατέρα, ἀπαντᾷ ἐκεῖνος θρηνῳδῶς· μασκαρᾶ μονάχα τὸν εἶπα.

— Καὶ τί παραπάνω ἤθελες νὰ τοῦ εἰπῇς ; ὑπολαμβάνει ἡ μήτηρ του, ἀνισταμένη καὶ αὐτὴ τῆς τραπέζης, καὶ ἐξετάζουσα λεπτομερέστερον τὴν κηλιδωθεῖσαν ἐσθῆτά της.

— Κύτταξε πῶς σ' ἔκαμε τὸ βρωμόπαιδο, παρατηρεῖ ὁ κύριος Παρδαλός, οὗτινος τὸ βαλάντιον ἰδίως συνεκίνει περισσότερον ἡ γενομένη καταστροφή·—πάει 's τὴν ὀργὴ φόρεμα τριακοσίων δραχμῶν . . .

— Ὄχι δά, καθαρίζεται πιστεύω. . .

— Παστρεύει, πατέρα, παστρεύει ὑπολαμβάνει ἐμβριθῶς ὁ Γιαννάκης· νά, μὲ λιγάκι ψωμὶ νὰ τὸ τρίψῃ . . .

— Ἔλα, σιώπα καὶ σὺ ἀνόητε . . . νὰ μὴ σὲ βάλω καὶ σένα ἐκεῖ ποῦ εἶν' ὁ ἄλλος . . .

Σημειωτέον δέ, ὅτι τὴν στιγμὴν ἀκριβῶς ἐκείνην ὁ ἄλλος παρεῖχεν ἀπὸ τῆς εἱρκτῆς αὐτοῦ ταραχωδέστατα τῆς ὑπάρξεώς του σημεῖα. Αἱ φωναί του, ἀπὸ μελαγχολικοῦ καὶ ἠρέμου κλαυθμοῦ ἔφθανον ἐν μιᾷ στιγμῇ εἰς ὀξείας καὶ βραγχώδεις κραυγάς, ἡ γλῶσσά του ἐφλυάρει ἀσχημολογοῦσα μεγαλοφώνως, ὑβρίζουσα καὶ ἀπειλοῦσα, οἱ δὲ πόδες του καὶ αἱ χεῖρές του, πλήττουσαι ὁτὲ μὲν τὸ ἔδαφος ὁτὲ δὲ τὴν θύραν, ἀπετέλουν παράδοξον συναυλίαν, ἥτις τὴν στιγμὴν ἀκριβῶς ἐκείνην εἶχε κορυφωθῆ εἰς τὸ ἀφόρητον.

— Θὰ μὲ 'βγάλετε ἀπὸ 'δῶ μέσα ; ἐκραύγαζε· θὰ σπάσω τὴν πόρτα, νά ! καὶ ἐλάκτιζε μανιωδῶς κατὰ τῆς θύρας.

Μετ' ὀλίγον πάλιν ἐκόπαζεν ἡ ἐκδικητική του ἔξαψις, καὶ τρεπόμενος ἐπὶ τὸ ἐλεγειακώτερον, ἐθρήνει σπαρακτικῶς :

— Θὰ μὲ φᾶν τὰ ποντίκια, μητέρα μου, . . χρυσῆ μου μητεροῦλα, δὲν μὲ λυπᾶσαι ;

— Πήγαινε βγάλ' τον, Δημητράκη ἂν ἀγαπᾷς τὸν Θεόν, λέγει συγκεκινημένη ἤδη, ἡ κυρία Παρδαλοῦ πρὸς τὸν σύζυγόν της· πήγαινε 'βγάλ' τον· ἀρκετὰ ἐτιμωρήθη ὡς τώρα.

— Κάμνε τὴν δουλειά σου, σὲ παρακαλῶ, ἀπαντᾷ ἐκεῖνος σοβαρῶς· ἄφησέ τον νὰ ἐννοήσῃ τὸ σφάλμα του καὶ νὰ διορθωθῇ. Δὲν παθαίνει τίποτε . . . μὴ φοβῆσαι.

Ἀλλ' αἴφνης ἠχεῖ ὁ κώδων τῆς ἀνοιγομένης θύρας, βήματα ἀκούονται εἰς τὴν κλίμακα, ὁ δὲ δεσμευθεὶς Γεωργάκης, ἐννοῶν ὅτι ξένος ἀναβαίνει εἰς τὴν οἰκίαν, ὠφελεῖται ἐκ τῆς περιστάσεως, καὶ ἐπιτείνει τὰς κραυγὰς αὐτοῦ καὶ τοὺς θρήνους.

— Ἔλα, πήγαινε τώρα 'βγάλε τον, ἐπαναλαμβάνει ἡ κυρία Παρδαλοῦ, κ' εἶν' ἐντροπὴ νὰ μᾶς ἀκούουν καὶ ξένοι ἄνθρωποι.

Ὁ Παρδαλός, ὑποτασσόμενος εἰς τὴν ὑπερτάτην κοινωνικὴν ἀνάγκην τοῦ *νὰ μὴ ἀκουσθῇ*, πορεύεται βραδέως εἰς τὴν καρβουοθήκην καὶ ἀποφυλακίζει τὸν υἱόν του, καθ' ἣ· στιγμὴν ὁ ἀναβαίνων τὴν κλίμακα παρίσταται ἐνώπιον αὐτοῦ.

— Ἄ ! ἐσὺ εἶσαι Γιάννη ; λέγει πρὸς αὐτὸν ὁ κ. Παρδαλός· τί τρέχει ;

— Ὁ ἀφέντης καὶ ἡ κυρὰ μ' ἔστειλαν νὰ 'ρωτήσω ἂν θὰ μείνετε ἀπόψε εἰς τὸ σπίτι, . . γιὰ νὰ ἔλθουν.

— Προσκυνήματα πολλά, λέγει ἐξερχομένη τοῦ ἑστιατορίου καὶ παρεμβαίνουσα ἡ κυρία Παρδαλοῦ, ἥτις εἶχεν ἀκούσει ἔσωθεν τὴν φωνὴν τοῦ ὑπηρέτου, προσκυνήματα πολλά, καὶ νὰ μᾶς συγχωροῦν, διότι εἴμεθα προσκεκλημένοι ἀπόψε εἰς συναναστροφήν.

Ὁ ὑπηρέτης ἀναχωρεῖ, τὰ παιδία εὑρεθέντα καὶ πάλιν ἀντιμέτωπα ἀγριοκυττάζονται, ἡ κυρία Παρδαλοῦ ἐπιθεωρεῖ ἐκ τρίτου τὸ φόρεμά της, ὅπερ βλέπει ὅτι εἶνε ἠναγκασμένη νὰ ἀλλάξῃ, ὁ δὲ Παρδαλὸς ἀκοντίζει βλέμμα πολυσήμαντον εἰς τοὺς υἱούς του, ὅπερ κατορθοῖ τέλος πάντων νὰ ἐπαναφέρῃ τὴν οἰκιακὴν εἰρήνην ἐν μέσῳ τῆς οἰκογενείας Παρδαλοῦ.

— Οὔφ, καὶ αὐταῖς ἡ συναναστροφαίς ! ἐπιλέγει ἡ κυρία Παρδαλοῦ στενάζουσα μετὰ κόπου—ἐλησμονήσαμεν νὰ παρατηρήσωμεν ἐγκαίρως, ὅτι ἡ κυρία Εὐφροσύνη, ἢ Φρόσω, ὡς ἀποκαλεῖ αὐτὴν ὁ σύζυγός της, εἶνε γυνὴ ἱκανῶς εὔσωμος, δι' ἣν ἡ ἐλαχίστη σωματικὴ κίνησις, καὶ αὐτὸς ὁ στεναγμός, εἶνε κόπος σπουδαῖος.—Οὔφ, καὶ αὐταῖς ἡ συναναστροφαίς ! ταῖς βαρύνομαι, σὲ βεβαιόνω, σὰν ταῖς ἁμαρτίαις μου ! ἂν δὲν ἦτον τώρα ὁ κύριος Σουσαμάκης μὲ τὴν συναναστροφήν του, οὔτ' ἐγὼ θὰ φοροῦσα τὸ καλό μου φόρεμα, οὔτε θὰ πάθαινα ὅ,τι ἔπαθα.

— Τί σοῦ πταίει, μάτια μου, ὁ Σουσαμάκης ; ἐρωτᾷ ἀπαθῶς ὁ Κύριος Παρδαλός· πταίει αὐτὸς ὁ κακοαναθρεμμένος — καὶ ἐξέτεινε τὴν χεῖρά του πρὸ τὸν Γεωργάκην, ὅτις ἐκάθητο ἀπό τινος εἰς μίαν τῶν γωνιῶν τοῦ δωματίου, σκυθρωπάζων ἔτι καὶ δυσηρεστημένος — τὸν ὁποῖον θὰ κρεμάσω, μοῦ φαίνεται, κάμμιαν ὥραν ἀπὸ τὰ ποδάρια.

— Οὔμ ! ἐγρύλλιξεν ὁ Γεωργάκης ἀπὸ τῆς γωνίας του.

— Σιωπή ! ἐβρυχήθη ὁ πατὴρ αὐτοῦ. — Ἔπειτα, προσέθηκε πάλιν ἀπαθῶς, διατί νὰ φορέσῃς, εὐλογημένη, τὸ φόρεμά σου ἀπὸ τὰς 5 ;

— Καὶ πῶς ἤθελες νὰ σφιχθῶ ἔπειτα, μετὰ τὸ φαγί ;

— Πῶς θὰ σφιχθῇς τόρα ποῦ θ' ἀλλάξῃς ;

— Οὔτ' ἐγὼ δὲν ξεύρω· ὅπως ἠμπορέσω. Μὰ νὰ δά, γι' αὐτὸ βαρύνομαι κ' ἐγὼ τὰς συναναστροφάς.

Καὶ μετὰ μακρὰν σιγὴν προσέθηκεν :

— Ἔλα νὰ μὴν πᾶμε Δημητράκη μου, αἴ ; ποῦ νὰ κάθημαι τόρα ν' ἀλλάζω . . .

— Σοῦ βοηθῶ ἐγώ, δὲν πειράζει.

— Νὰ ἡ ὥρα, ποῦ θὰ μοῦ βοηθήσῃς ἐσύ ! Ἔπειτα, κύτταξε τὶ καιρὸς κάμνει ἔξω. Κρύο, λάσπαις. . . . .

— Τί σημαίνει ; μήπως θὰ πᾶμε πεζοί ; — Ἄ ! εἶδες λησμόνησα νὰ παραγγείλω ἁμάξι.

— Τόσον τὸ καλλίτερον λοιπόν· ἄφησε τὸν Σουσαμάκη σου νὰ κουρεύεται . . . . ποῦ τοῦ ἦλθε τώρα κι' αὐτοῦ ἡ ὄρεξις νὰ δίδῃ συναναστροφάς . . .

— Δὲν εἶνε δυνατόν, Φρόσω μου, νὰ γείνῃ αὐτὸ τὸ πρᾶγμα. Εἰς τὸν Σουσαμάκην ἔχομεν ἕνα εἶδος ὑποχρεώσεως· ἡμεῖς σχεδὸν τὸν ὑπανδρεύσαμεν. Σήμερον εἶνε ἡ ἐπέτειος τοῦ γάμου του . . ἑπομένως πρέπει νὰ πᾶμε, δὲν γίνεται. Ὅσω δι' ἁμάξι, στέλλομεν τὸν Θοδωρῆ καὶ πιάνει 's τὴν στιγμὴν ἕνα· ἡ πλατεῖα τῶν ἁμαξῶν κοντὰ εἶνε.

— Ἀχ ! πῶς μὲ στενοχωρεῖς, Δημητράκη, ὑπέλαβε γογγύζουσα ἡ Κυρία Παρδαλοῦ, καὶ λαβοῦσα ἓν κηρίον ἐπορεύθη εἰς τὸ δωμάτιόν της.

— Σεῖς πηγαίνετε νὰ πλαγιάσετε, ἀφοῦ μελετήσετε πρῶτον τὰ μαθήματά σας, εἶπεν ὁ κύριος Παρδαλὸς πρὸς τοὺς υἱούς του, καὶ κυττάζετε νὰ μὴν πιασθῆτε γιατί . . . αἴ ! τόσο μόνον σᾶς λέγω.

Τὰ παιδία λαβόντα ἓν ἄλλο κηρίον ἐτράπησαν πρὸς τὸ ὑπερῷον, ὅπου εἶχον τὸ δωμάτιόν

των, ὁ δὲ πατὴρ αὐτῶν, κύψας εἰς τὴν κλίμακα ἐφώνησε :

— Θοδωρῆ!

—Ὁρίστε ἀφέντη!

— Πήγαινε νὰ πιάσῃς ἓν ἁμάξι . . . μετὰ μισὴν ὥραν!

— Πές του νὰ περάσῃ καὶ ἀπὸ τῆς Λιζιέ, νὰ μοῦ πάρῃ ἕνα ζευγάρι γάντια . . . ἑπτάμισυ ἀριθμό, ἄσπρα! ἐφώνησεν ἐκ τοῦ δωματίου της ἡ κυρία Εὐφροσύνη.

— Καλά . . . καὶ τώρα ἐνθυμήθης νὰ πάρῃς γάντια, εὐλογημένη ;

— Τὸ ἐλησμόνησα! τί θέλεις νὰ κάμω τώρα ;

— Μὴ χειρότερα! ἐψιθύρισεν ὁ σύζυγος, καὶ διεβίβασε τὴν παραγγελίαν εἰς τὸν ὑπηρέτην, ὅς τις ἀπήντησε μὲν μεγαλοφώνως :

— Πολὺ καλά, ἀφέντη, ἀμέσως . . .

Ἀλλ' ἐψιθύρισεν ὅμως σιγὰ καὶ ἥκιστα εὐσεβάστως·

— Μά . . . ἀφεντικά, ἀλήθεια, ποῦ ὄχι καλλίτερα. Μεσ' 'ς τὴ λάσπη καὶ 'ς τὴ βροχὴ τρέχα ν' ἀγοράζῃς γάντια καὶ νὰ πιάνῃς ἁμάξι! Ἄ! δὲν θὰ γείνω κ' ἐγὼ ἀφέντης κάμμιὰ φορά!

Δ'

Ὁ Κύριος Παρδαλὸς εἰσέρχεται εἰς τὸν κοιτῶνά του, καὶ προσπαθεῖ νὰ ἐνδυθῇ. Ἀλλὰ τοῦτο εἶνε ἀδύνατον, καθότι ἡ εὔσωμος σύζυγός του ἔχει πλῆρες τὸ δωμάτιον ἐσθήτων, μεσοφορίων, μανδυλίων, στηθοδέσμων καὶ πάσης τῆς πολυμόρφου συσκευῆς τοῦ γυναικείου ἱματισμοῦ. Συνάγει λοιπὸν τὰ ἐνδύματά του, λαμβάνει ἓν μικρὸν κάτοπτρον καὶ ἓν κηρίον, καὶ ἀπέρχεται εἰς τὸ γραφεῖόν του, ὅπως συντελέσῃ ἐν αὐτῷ τὴν ἐνδυμασίαν του. Ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἐνθυμεῖται, ὅτι εἶνε ἀξύριστος, καὶ ὅτι πρέπει νὰ ξυρισθῇ πρὶν ἀλλάξῃ. Μεταβαίνει καὶ πάλιν εἰς τὸν κοιτῶνα, ἀνοιγοκλείει τὴν θύραν, διαμαρτυρομένης τῆς κυρίας Παρδαλοῦ, ὅτι θὰ τὴν κρυώσῃ καὶ ἐπιστρέφει κρατῶν τὸ ξυράφιόν του καὶ τὰ λοιπὰ ἀπαιτούμενα. Ἐνθυμεῖται τότε, ὅτι θέλει θερμὸν ὕδωρ, ἀλλὰ παρατηρῶν ὅτι ἡ ὥρα εἶνε προκεχωρημένη, καὶ δὲν ὑπολείπεται καιρὸς ἵνα τὸ ὕδωρ θερμανθῇ, ἀρκεῖται εἰς τὸ ψυχρόν, καὶ ἄρχεται περιαλείφων μὲ σάπωνα τὴν σιαγόνα καὶ τὰς παρειάς του, λέγων καθ' ἑαυτόν :

— Θὰ μοῦ ἔλθῃ πάλιν καμμιὰ καταιβασιὰ εἰς τὰ δόντια, ποῦ νὰ μὲ τρελλάνῃ· ἀλλά . . . τί νὰ γείνῃ!

Καὶ ἡτοιμάζετο νὰ φέρῃ τὸ ξυράφιον ἐπὶ τὴν παρειὰν αὐτοῦ· ὅτε ἤχεῖ καὶ πάλιν ὁ κώδων τῆς ἀνοιγομένης θύρας.

— Σὺ εἶσαι, Θοδωρῆ ; φωνεῖ ὁ Παρδαλός, προβάλλων ὀλίγον τὴν σαπωνόφυρτον αὐτοῦ μορφὴν διὰ τῆς θύρας.

— Ὄχι, ἀφέντη! ἀπαντᾷ κάτωθεν ἡ φωνὴ τῆς ὑπηρετρίας, εἶνε ἕνας κύριος . . . θέλει κἄτι νὰ σᾶς εἰπῇ.

—Ἄς περάσῃ μίαν ἄλλην ὥραν. Ἔχω ἐργασίαν.

— Εἶνε ἀνάγκη νὰ σᾶς ἰδῇ τώρα, ἀπαντᾷ μετά τινα δευτερόλεπτα ἡ φωνὴ τῆς ὑπηρετρίας.

—Ἄλλο κακόν! λέγει καθ' ἑαυτὸν ὁ ἀτυχὴς Δημητράκης, καὶ μὴ δυνάμενος νὰ πράξῃ ἄλλως, ἀπομάσσει ἐν τάχει τὸν σάπωνα ἀπὸ τῆς μορφῆς του, καὶ ἐξέρχεται τοῦ γραφείου του, ἐνῷ ὁ νυκτερινὸς ἐπισκέπτης ἀναβαίνει τὴν κλίμακα.

—Ἡ κυρία Τραχανᾶ, λέγει μειδιῶν ὁ νεωστὶ ἐλθών, σᾶς στέλλει τὸ κλειδὶ τοῦ θεωρείου δι' ἀπόψε. . . . ἂν ἀγαπᾶτε. . . .

— Εὐχαριστοῦμεν πολύ, παιδί μου. . . εὐχαριστοῦμεν . . . ἀλλὰ εἴμεθα προσκεκλημένοι εἰς συναναστροφήν· ἀπαντᾷ ὁ ταλαίπωρος Παρδαλός, προσπαθῶν νὰ κολάσῃ τὸ ὀργίλον τῆς μορφῆς του διὰ τυπικοῦ τινος μειδιάματος.

—Ἄ, ἔτζι! προσκυνῶ, καλὴν νύκτα σας.

— Προσκυνήματα πολλά.

Καὶ εἰσέρχεται εἰς τὸ γραφεῖόν του γρυλλίζων ἐκ τοῦ θυμοῦ :

— Διάλεξε καὶ αὐτὴ τὴν ἡμέραν καὶ τὴν ὥραν νὰ μᾶς στείλῃ τὸ θεωρεῖόν της.

— Ποῖος ἦτον ; φωνεῖ ἀπὸ τοῦ κοιτῶνός της ἡ κυρία Παρδαλοῦ.

—Ἡ κυρία Τραχανᾶ ἐνθυμήθη νὰ μᾶς στείλῃ τὸ θεωρεῖόν της.

—Ἀ πολλάτη της! ὅταν βρέχῃ μόνον καὶ χιονίζῃ μᾶς θυμᾶται! . . μᾶς καθυποχρέωσε!

Μετ' ὀλίγας δὲ στιγμὰς ἀνακράζει καὶ πάλιν :

— Κοντεύεις, Δημητράκη ;

— Ποῦ νὰ κοντεύω, ἀδελφή! ἀκόμη δὲν ξυρίσθηκα. Ἔπειτα, δὲν βλέπω κι' ὅλα καὶ κατακόπηκα. . . .

— Οὔ, καϋμένε! ἔλα 'δῶ ποῦ ἔχει περισσότερον φῶς.

— Αὐτοῦ; καὶ ποῦ νὰ σταθῶ; εἰς τὸν ἀέρα;

—Ἔλα, ἔλα τώρα, καὶ σοῦ κάμνω τόπον. Ἐγὼ ἐτελείωσα σχεδόν· μόνον τὴν τραχηλιά μου ἔχω νὰ βάλω.

Ὁ Παρδαλὸς πείθεται, συγκινούμενος ὑπὸ τῆς συζυγικῆς μεριμνης τῆς κυρίας Φρόσως, λαμβάνει πάλιν τὸ φῶς, τὸ κάτοπτρον καὶ τὸ ξυράφιον, καὶ ἡμιξύριστος μεταβαίνει εἰς τὸν κοιτῶνα, ὅπου εὑρίσκει τὴν Εὐφροσύνην τοποθετημένην πρὸ τοῦ κατόπτρου μεταξὺ τεσσάρων κηρίων καὶ καταγινομένην μετὰ πολλοῦ κόπου νὰ δέσῃ ὄπισθεν τοῦ τραχήλου της μικρὰν ἐκ μέλανος βελούδου ταινίαν, ἀφ' ἧς κρέμαται ἐπὶ τοῦ ὑπερακμάζοντος στήθους της χρυσοῦς λοβίσκος.

— Καὶ ποῦ θέλεις νὰ σταθῶ ἐγὼ τώρα ; ὑπολαμβάνει ὁ ταλαίπωρος Παρδαλός, μὴ βλέπων τόπον κενὸν πρὸ τοῦ κατόπτρου.

—Ἔλα, μὴ μουρμουρίζῃς, ἀπαντᾷ μειλιχίως ἐλέγχουσα ἡ κυρία, περιπόρφυρος ἐκ τοῦ ματαίου κόπου ὃν καταβάλλουσιν οἱ χονδροὶ αὐτῆς βραχίονες, ἀνακαμπτόμενοι ὄπισθεν τῆς κεφαλῆς της. Δέσε μου μία στιγμὴ ἐδῶ αὐτὸ τὸ βελουδάκι, καὶ σοῦ ἀφίνω ὅλον τὸν τόπον ἐλεύθερον.

Ὁ Παρδαλὸς γίνεται κατ' ἀνάγκην πρὸς στιγμὴν καὶ θαλαμηπόλος τῆς συζύγου του, ἥτις περατοῦ τέλος τὴν ἐνδυμασίαν αὐτῆς καὶ καταπίπτει κάθιδρος καὶ ἀσθμαίνουσα ἐπὶ τοῦ ἀνακλίντρου, φυσῶσα ὡς ἀτμομηχανὴ καὶ ἀεριζομένη διὰ τοῦ μανδυλίου της, ἐνῷ ὁ σύζυγός της ξυρίζεται.

—Ἄ! Δημητράκη . . . . λέγει, μόλις κατορθοῦσα νὰ ἀρθρώσῃ τὰς λέξεις, σὲ βεβαιόνω . . . . μεγάλο ἦτο τὸ χατῆρί σου ἀπόψε. . . νὰ ὑποφέρω ὅλον αὐτὸν τὸν κόπον, διὰ νὰ 'πάγω νὰ πιῶ τὸ τζάϊ τοῦ Σουσαμάκη σου . . . .

—Ἔννοια σου, Φρόσω μου, ἀπαντᾷ ὁ Παρδαλός, πονηρῶς μειδιῶν, ἔννοια σου καὶ δὲν θὰ πιῇς μόνον τὸ τζάϊ σου ἀπόψε εἰς τοῦ Σουσαμάκη. Ὁ Ὀρέστης ξεύρει καὶ κάμνει τὰ πράγματα καθὼς πρέπει . . . θὰ μᾶς ἔχῃ καὶ σάντβιτζ καὶ κρασάκι καὶ φροῦτα . . .

— Ποῦ τὸ ξεύρεις ; ὑπολαμβάνει ἠπιώτερον ἡ κυρία Φρόσω, ἥτις, λαίμαργος φύσει καὶ πολυφάγος, ἤρχιζε νὰ συγχωρῇ εἰς τὸν Σουσαμάκην τὴν συναναστροφήν του χάριν τοῦ δείπνου του.

— Τὸ ξεύρω, διότι τὸν εἶδα σήμερον τὸ πρωϊ εἰς τὴν ἀγορὰν καὶ ἐψώνιζε.

— Αἴ, . . . τότε κἄπως ὑποφέρεται, διότι μὰ τὴν ἀλήθειαν . . . .

Κρότος ἁμάξης σταθείσης πρὸ τῆς θύρας τῆς οἰκίας διέκοψεν αἴφνης τὴν φράσιν τῆς κυρίας Παρδαλοῦ.

— Νά! ἀνεφώνησεν ὁ μόλις τὴν στιγμὴν ἐκείνην τελειόνων τὸ ξύρισμά του Δημητράκης, τὸ ἁμάξι ἦλθε, κ' ἐγὼ εἶμαι ἀκόμη ἄνιπτος.

Καὶ σπογγισθεὶς ἐν τάχει ἤρξατο ἀποδυόμενος.

—Ἔχομεν ἀκόμη ὥραν, παρετήρησεν ἡ κυρία, βλέπουσα τὸ ὡρολόγιον. Εἶνε ὀκτὼ παρὰ τέταρτον.

Ὁ Παρδαλὸς φορεῖ ἐν τάχει τὸν καθαρόν του χιτῶνα, καὶ δένει ἤδη τὸν λαιμοδέτην του, ὅτε ἔξωθεν τῆς θύρας ἀκούεται ἡ φωνὴ τῆς ὑπηρετρίας :

—Ἀφέντη!

— Καλό, καλό, ἂς σταθῇ λιγάκι, φωνάζει ἀφ' ἑνὸς ὁ Δημητράκης, ἐνῷ ἡ σύζυγός του φωνάζει ἀφ' ἑτέρου :

—Ἔφερε τὰ γάντια μου ;

—Δὲν ξεύρω, κυρία, . . . θέλει νὰ εἴπῃ κἄτι τοῦ ἀφεντός. . .

—Ὁ ἁμαξᾶς θέλει νὰ μοῦ εἰπῇ κἄτι ; αὐτὸ δὰ εἶνε πάλιν ἀπὸ τ' ἄγραφα. . .

—Ὄχι, ἀφέντη, εἶνε ὁ κύριος Ὀρέστης . . .

—Ὁ Κύριος Ὀρέστης! ἀναφωνεῖ ἡ Φρόσω. Περίεργον!

—Λέγεις ν' ἀργήσαμεν ; ἐρωτᾷ ὁ Παρδαλός. τὸ ὡρολόγι μας θὰ πηγαίνει τρομερὰ πίσω! Ἄς ὁρίσῃ 'ς τὴν σάλα, καὶ τώρα ἔφθασα! προσθέτει, εἰς τὴν ὑπηρέτριαν ἀποτεινόμενος.

Καὶ ταῦτα λέγων φορεῖ ἐν βίᾳ τὸν ἐπενδύτην του καὶ εἰσέρχεται εἰς τὴν αἴθουσαν, ὅπου ἀναμένει αὐτὸν δειλός, περίλυπος καὶ καταβεβλημένον ἔχων τὸ ἦθος ὁ Κύριος Σουσαμάκης.

— Μᾶς συγχωρεῖς ποῦ ἠργήσαμεν, φίλτατε κύριε Σουσαμάκη, λέγει ὁ κύριος Παρδαλὸς εἰσερχόμενος καὶ τείνων προστατευτικῶς τὴν χεῖρα πρὸς τὸν ὑπάλληλόν του, ἀλλὰ τὸ ἁμάξι δὲν μᾶς ἦλθε ἀκόμη, καὶ . . .

— Καλησπέρα σας, κύριε Σουσαμάκη, ὑπολαμβάνει διακόπτουσα ἡ κυρία Εὐφροσύνη, εἰσερχομένη καὶ αὐτὴ θριαμβευτικῶς εἰς τὴν αἴθουσαν καὶ ἱσταμένη πλησίον τοῦ λαμπτῆρος, ὅπως σπινθηρίζωσι κάλλιον οἱ ἀδάμαντές της. Πῶς εἴσθε ; ἡ κυρία εἶνε καλά ; εἴμεθα ἕτοιμοι βλέπετε . . .

— Εὐχαριστῶ, κυρία μου, ἀπαντᾷ μετὰ μεγάλης στενοχωρίας ὁ πτωχὸς Ὀρέστης, προσποιούμενος ὅτι δὲν ἤκουσε τὸ τελευταῖον μέρος τῆς φράσεως. Ἐγὼ εἶμαι καλὰ . . . ἀλλὰ ἡ Πασιφάη . . .

— Πῶς ; τί τρέχει ; κακοδιάθετος ἴσως! . . δὲν εἶνε τίποτε . . . μὲ τὸν χορὸν περνᾷ! παρατηρεῖ μετὰ πολλῆς στωμυλίας ἡ κυρία Παρδαλοῦ. Ἔννοια σας, κ' ἐγὼ τὴν κάμνω καὶ χορεύει πολύ . . .

— Οὔ! ἐννοεῖται, ὁ χορὸς εἶνε διὰ τὰς κυρίας πανάκεια, προσθετει ἐν τέλει ὁ κύριος Παρδαλὸς μετ' αὐταρέσκου μειδιάματος, προφέρων βραδέως τὴν τελευταίαν λέξιν, οἱονεὶ ἐναβρυνόμενος δι' αὐτήν, καὶ ἐπαναλαμβάνων εὐθύς, ἔτι βραδύτερον, πα-νά-κει-α!

—Ναί, ναί . . . ἀπαντᾷ δειλὸς ὁ Σουσαμάκης καὶ προσπαθεῖ νὰ μειδιάσῃ ἐπίσης.—Πλὴν.. δυστυχῶς...—καὶ σταματᾷ, ὡς ἂν κατέλειπεν αὐτὸν ἡ δύναμις νὰ τελειώσῃ.

—Τίποτε σπουδαιότερον ; ὦ! ἐπιφωνεῖ ὁ προϊστάμενος αὐτοῦ· καὶ πῶς ;

—Δὲν ἠξεύρω,τῇ ἀληθείᾳ,--ἐκρύωσε φαίνεται, καὶ ἔχει τώρα ἀπὸ τὸ μεσημέρι ἕνα φοβερὸν πυρετόν· εἶνε εἰς τὸ κρεββάτι πρὸ τριῶν ὡρῶν . . . ὥστε...—καὶ σταματᾷ πάλιν, ἐλπίζων νὰ τὸν μαντεύσωσι τὸν δυστυχῆ.

Οὐδεὶς ὅμως θέλει νὰ τὸν μαντεύσῃ· ὁ Κύριος Παρδαλὸς καὶ ἡ Κυρία Παρδαλοῦ ἵστανται ἀπέναντί του ἄφωνοι ὡς ἐρωτηματικὰ σημεῖα, ἐκεῖνος δὲ αἰσθάνεται ὅτι ἡ γλῶσσά του ἐκολλήθη ἐν τῷ λάρυγγί του.

—Πλὴν ὅπως δήποτε, διαλογίζεται, τὸ πρᾶγμα πρέπει νὰ τελειώσῃ.

Γίνεται λοιπὸν τολμηρότερος, καὶ κλείων τοὺς ὀφθαλμούς, ὡς οἱ δειλοὶ ἀσθενεῖς οἱ μέλλοντες νὰ καταπίωσι πικρὸν ἰατρικόν, ἐπαναλαμβάνει:

—Ὥστε... εἶνε ἀδύνατον ἀπόψε... νὰ λάβω τὴν τιμήν... δὲν ἠξεύρετε πῶς λυποῦμαι, κύριε Διευθυντά... σᾶς βεβαιόνω... μ' ἔρχεται νὰ σκάσω...

—Ἄ! τίποτε, τίποτε... ἀπαντᾷ ψυχρῶς ὁ κ. Παρδαλός, εὔχομαι νὰ ἦνε περαστικά...

Ἡ Κυρία Παρδαλοῦ οὐδὲν λέγει. Φυσᾷ μόνον καὶ ἀερίζεται μὲ τὸ μανδύλιόν της, αἰσθάνεται δὲ ἀκαταμάχητον ὄρεξιν νὰ ἐξορύξῃ τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ κυρίου Σουσαμάκη, ὅστις, τέλος, ἀφοῦ μάτην προσεπάθησε νὰ προσθέσῃ μερικὰς λέξεις, οὐδὲν ἄλλο εὗρε νὰ εἴπῃ, ἢ μόνον:

—Καλὴν νύκτα σας,... μᾶς συγχωρεῖτε, Κύριε Διευθυντά... δὲν εἶνε ἔτσι;

Οἱ δύο σύζυγοι ἔνευσαν ἐκ συμφώνου, ὡς αὐτόματα, τὴν κεφαλήν· καὶ ὁ Σουσαμάκης ἀνεχώρησε.

Μετὰ μικρὸν ἠκούσθησαν τὰ ψηλαφῶντα οὕτως εἰπεῖν βήματά του ἐπὶ τῆς σκοτεινῆς κλίμακος, οὐδεὶς δὲ ἐσυλλογίσθη νὰ φωτίσῃ τὸν ἄθλιον, ὅπως μὴ κατρακυλήσῃ τὸν κατήφορον.

Ε'

Ὁ Δημητράκης καὶ ἡ Φρόσω ἔμειναν μόνοι.

Σιωπῶσι δὲ ἀμφότεροι, καί τοι διάφορα αἰσθήματα κυμαίνουσι τὰς καρδίας των—κατὰ τὴν φράσιν τῶν τραγικῶν ἡμῶν ποιητῶν.

—Τὰ εἴδές τα; λέγει ἐπὶ τέλους, μὴ δυναμένη πλέον νὰ κρατηθῇ, μήτε ξεθυμαίνουσα ἀρκούντως διὰ μόνου τοῦ φυσήματος, ἡ κυρία Παρδαλοῦ. Τὰ εἴδές τα; Ὁρίστε τόρα! Ὅταν σοῦ ἔλεγα ἐγὼ νὰ μὴν πᾶμε...

—Αἴ ματάκια μου, τί θέλεις νὰ κάμῃ ὁ ἄνθρωπος; ἀφοῦ ἀρρώστησε ἡ γυναῖκά του;

—Αὐτὰ εἶνε διὰ νὰ τὰ πιστεύετε σεῖς οἱ ἄνδρες· ἐμένα ὅμως δὲν μὲ γελᾷ ἡ κυρὰ Σουσαμάκενα, κ' ἔννοια της. Φαντάζομαι ἐγὼ τί θὰ ἔτρεζε μεταξύ των· θὰ τσακώθηκαν πάλι, καθὼς συμβαίνει τακτικὰ μιὰν φορὰν τὴν ἑβδομάδα τοὐλάχιστον, καὶ τὸ τσάκωμά τους 'ζέσπασε 'ς τὸ κεφάλι μας αὐτὴν τὴν φοράν.

Σημειωτέον ἐνταῦθα, χάριν τῆς περιεργείας τῶν ἡμετέρων ἀναγνωστῶν, ὅτι ἡ κυρία Παρδαλοῦ ἐμάντευεν ὀρθότατα διὰ τῆς γυναικείας ἐκείνης ὀξυνοίας, ἀφ' ἧς μάτην ἀγωνίζονται νὰ κρυβῶσι πολλάκις οἱ ἄνδρες.

Ἡ Κυρία Σουσαμάκη ἐδίωξε τῆς οἰκίας τὰ κομισθέντα ἐκ τοῦ ζαχαροπλαστείου ἀφθόνως γλυκίσματα, δροσιστικὰ κ. λ., ὁ Σουσαμάκης ἔμαθε τοῦτο κατὰ τὴν ἄφιξίν του, καὶ ὀργισθεὶς καὶ φρυάξας ἐβρόντησε κατὰ τῆς Πασιφάης του ὅσον ἐπέτρεπον τοῦτο αἱ τριάκοντα τῆς προικός του χιλιάδες. Ἀλλ' ἡ κυρία Σουσαμάκη ἔπαθε τὰ νεῦρά της, ἐκτύπησε τοὺς τοίχους διὰ τῶν χειρῶν της, τὸ πάτωμα διὰ τοῦ ποδὸς αὐτῆς καὶ τὸν Ὀρέστην διὰ τῆς παντούφλας της, καὶ ἐξαπλωθεῖσα εἰς τὴν κλίνην της, προσεποιήθη τὴν λειπόθυμον ἐφ' ὅσην ὥραν ἐνόμισεν ἱκανήν, ὅπως πεισθῇ ὁ σύζυγός της, ὅτι πᾶσα ἐσπερινὴ συναναστροφὴ ἦν ἀδύνατος.

Τῆς καταιγίδος ταύτης εἴδομεν πρὸ μικροῦ τὸ ἀποτέλεσμα παρὰ τῷ κυρίῳ Παρδαλῷ.

Μόλις εἶχε τελειώσει τὴν φράσιν αὐτῆς ἡ κυρία Φρόσω, καὶ νέος κρότος ἁμάξης ἔπαυσε πρὸ τῆς θύρας τῆς οἰκίας Παρδαλοῦ.

Ἦτο ἡ ἅμαξα, ἣν μετὰ πολλοῦ κόπου κατώρθωσε νὰ εὕρῃ ὁ ταλαίπωρος Θοδωρῆς.

Δὲν περιγράφομεν τὴν ἀπελπιστικὴν καὶ σπαραξικάρδιον τριῳδίαν μεταξὺ ἁμαξηλάτου, ζητοῦντος ἁδρὰν ἀποζημίωσιν ἐπὶ τῷ ματαίῳ κόπῳ, Παρδαλοῦ, ἀξιοῦντος νὰ πληρώσῃ μίαν μόνην δραχμήν, καὶ τοῦ δυστυχοῦς Θοδωρῆ, εὑρισκομένου εἰς δυσχερῆ καὶ δυσέκβολον θέσιν μεταξὺ τοῦ ὠργισμένου κυρίου του καὶ τοῦ ἁμαξηλάτου, ὃν αὐτὸς ἐμίσθωσεν.

Ἡ σκηνὴ διελύθη ἐπὶ τέλους, ἀποζημιωθέντος τοῦ ἁμαξηλάτου. Δὲν κατωρθώσαμεν ὅμως νὰ ἐξακριβώσωμεν τί ἐπλήρωσεν ὁ Κύριος Παρδαλός.

Ἡ Κυρία Παρδαλοῦ ὡρκίσθη νὰ μὴν ὑπάγῃ πλέον ποτὲ εἰς συναναστροφὴν οἱανδήποτε.[1]

ΑΓΓΕΛΟΣ ΒΛΑΧΟΣ.

Ἡ περὶ τῶν Ἀθηνῶν περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΒ' αἰῶνος πραγματεία τοῦ ὑφηγητοῦ κ. Σπυρ. Λάμπρου, ἐν ᾗ ζωηρότατα ἐξεικονίζεται ἡ κατάστασις τῆς ἐνδόξου πόλεως κατὰ τὴν σκοτεινὴν ἐκείνην ἐποχήν, ἐπὶ τῇ βάσει κυρίως τῶν ἐν τοῖς ἀνεκδότοις ἔργοις τοῦ τότε ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν Μιχαὴλ Ἀκομινάτου εὑρισκομένων πληροφοριῶν, ἔτυχεν ἀρίστης ὑποδοχῆς παρὰ τοῖς ἀσχολουμένοις εἰς τὴν μελέτην τῆς μεσαιωνικῆς ἡμῶν ἱστορίας. Εἶναι γνωστὸν εἰς τοὺς ἀναγνώστας τῆς Ἑστίας ὅτι πολλαὶ ἐπαινετικαὶ κρίσεις περὶ τῆς πραγματείας ταύτης ἐδημοσιεύθησαν ἐν διαφόροις ἐγκρίτοις εὐρωπαϊκοῖς φύλλοις. Εὐχαρίστως δὲ δημοσιεύομεν ἐνταῦθα μετάφρασιν μιᾶς τούτων, τῆς ἐν τῇ «Πολιτικῇ καὶ φιλολογικῇ Ἐπιθεωρήσει τῶν Παρισίων» ὑπὸ τοῦ γνωστοῦ διὰ τὰς περὶ τὴν Νεοελληνικὴν φιλολογίαν μελέτας του κ. Gidel, ὡς καλλίστην παρέχουσαν ἀνάλυσιν τοῦ ἔργου τοῦ κ. Λάμπρου. Σ. τ. Δ.

ΑΙ ΑΘΗΝΑΙ

περὶ τὰ τέλη τοῦ ιϛ' αἰῶνος μ. Χ.

Θὰ εὐχαριστῶμεν πάντοτε τοὺς πεπαιδευμένους ἐκείνους οἵτινες δι' ἐπιτυχῶν ἐρευνῶν ἀποδίδουσιν ἡμῖν μνημεῖά τινα τοῦ ἐνδόξου τῶν Ἀθηνῶν παρελθόντος, ἀλλὰ δὲν πρέπει ν' ἀποποιηθῶμεν τὴν ἐκτίμησιν ἡμῶν εἰς τοὺς παρακολουθοῦντας τὰς ἐν τῷ μέσῳ αἰῶνι τύχας τῆς πόλεως ταύτης. Ἐπιγραφή τις ἀνερχομένη εἰς τοὺς ἀρχαίους χρόνους τῆς Ἑλλάδος οὐδέποτε θὰ ἀφήσῃ ἡμᾶς ἀδιαφόρους, ἀλλὰ δὲν χρεωστοῦμεν ἐπ' ἴσης νὰ ῥίψωμεν βλέμμα περίεργον εἰς τὰς μεταμορφώσεις ταύτης τῆς χώρας ἀπὸ τῆς ἐπιδρομῆς τῶν βαρβάρων; Ἡ ἱστορία αὕτη ἡ ἐπὶ μακρὸν περιφρονηθεῖσα δὲν ἔχει νὰ ποιήσῃ ἡμῖν ἀποκαλύψεις; Δὲν εἶνε μελέτη ἀνταξία τῶν ἀγώνων ἡμῶν ἡ ἔρευνα περὶ τῶν ἐν τῇ ἀκολουθίᾳ τοῦ χρόνου τυχῶν τῆς περιφανοῦς ταύτης πόλεως ἧς τὸ ὄνομα ἐπιβάλλει ἔτι σεβασμόν; Εἰς τοιαύτας τινὰς ἀνακαλύψεις ἐπιδίδονται σήμερον ἐν αὐταῖς ταῖς Ἀθήναις Ἕλληνες σοφοὶ καὶ φιλοπάτριδες. Δὲν φοβοῦνται τὸ ἑξῆς νὰ ἀντιμετωπίσωσι παρελθὸν ὅπερ οἱ προπάτορες αὐτῶν θὰ ἐπεθύμουν ν' ἀφανίσωσι διὰ παντός. Ἐξερευνῶσι τὰ χειρόγραφα, μελετῶσι τὴν δημώδη ποίησιν, τὰ δὲ πορίσματα τῶν ἐργασιῶν αὐτῶν εἶνε εἴπερ τινὰ ἄξια λόγου. Δὲν φέρουσιν ἤδη ἀνὰ στόμα τὰ εὐκλεῆ ὀνόματα τῶν μεγάλων αὐτῶν προγόνων· δὲν φοβοῦνται νὰ ἴδωσιν ἀντιμέτωπον τὴν ταπείνωσιν παρελθόντος ἀδόξου. Καὶ πράττουσιν ὀρθῶς· διότι ἡ μὲν ἀλαζονεία τρέφεται ἐκ τῆς εὐκλείας τοῦ παρελθόντος, ἡ δ' ἀνάμνησις συμφορᾶς μεγάλης παιδεύει καὶ ζωοποιεῖ, διδάσκουσα τοὺς δυστυχοῦντας ὅτι οὐδέποτε πρέπει ν' ἀπελπίζωνται περὶ τοῦ μέλλοντος, ὅτι αἱ πόλεις καὶ τὰ ἔθνη ὑφίστανται τὰς ἑαυτῶν δοκιμασίας, ὅτι μετὰ θάρρους, ἐργασίας καὶ ὑπομονῆς δύνανται τέλος νὰ καταλίπωσι καὶ αὐτὸν τὸν *κευθμῶνα τῶν νεκρῶν* καὶ τὰς *πύλας τοῦ Ἅδου*, ὡς ἔλεγον οἱ ἀρχαῖοι.

Τοιαύτη τις περίπου ὑπῆρξεν ἡ τύχη τῶν Ἀθηνῶν.

Μέχρι τοῦ 529 μ. Χ. ἡ πόλις αὕτη εἶχε διατηρήσει ἴχνη τινὰ τῆς ἀρχαίας αὐτῆς δόξης, μαθηταὶ δ' ἔσπευδον αὐτόσε ἀπανταχόθεν ἵνα τύχωσι παιδείας. Ὁ Λιβάνιος, ὁ Γρηγόριος, ὁ Μέγας Βασίλειος ἦλθον νὰ σπουδάσωσιν ἐνταῦθα. Ἐν δὲ Κωνσταντινουπόλει ἐπεκράτει μέχρι τινὸς δογματισμὸς εὑρισκόμενος ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ ἐλευθέριον πνεῦμα τὸ κατὰ παράδοσιν τῆς ἀρχαιότητος διατηρούμενον ἐν Ἀθήναις καὶ κατὰ τοὺς χριστιανικοὺς χρόνους. Ἡ πόλις αὕτη ἦτο οἱονεὶ ἄσυλον εὐπρόσιτον εἰς τὴν πνευματικὴν ἀνεξαρτησίαν, ἡ δὲ φιλοσοφία τῶν ἐθνικῶν διετήρει αὐτόθι σχολὰς καὶ διδασκάλους, ἐχρειάσθη δὲ διαταγὴ αὐτοκρατορικὴ ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ ἵνα κλεισθῶσιν αἱ σχολαὶ καὶ διασπαρῶσιν οἱ φιλόσοφοι. Ὁ δὲ βασιλεὺς τῶν Περσῶν Χοσρόης ὑπεδέξατο τοὺς τελευταίους μαθητὰς τοῦ Πλάτωνος καὶ τοῦ Ἀριστοτέλους.

Ἡ ἐποχὴ αὕτη ὑπῆρξε κρίσιμος διὰ τὰς Ἀθήνας, αἵτινες εἶχον ἤδη ὑποστῆ βαρείας συμφοράς, ἁλοῦσαι δὶς ὑπὸ τῶν Ἐρούλων καὶ τοῦ Ἀλαρίχου, ἀλλ' ἀναθαλοῦσαι. Τῆς φιλοσοφίας ἐκλιπούσης αἱ Ἀθῆναι ὡμοίαζον, κατὰ τὴν ἔκφρασιν τοῦ ἐπισκόπου Συνεσίου, πρὸς *ἱερεῖον διαπεπραγμένον οὗ λείπεται τὸ δέρμα*. Οἱ βυζαντῖνοι ἱστορικοὶ οὐδὲν διδάσκουσιν ἡμᾶς τὸ ἑξῆς περὶ τῆς ἄλλοτε ἐνδόξου ταύτης πόλεως, πλὴν ἢ ὅτι ὁ Πειραιεὺς ἐχρησίμευεν ἔτι πρὸς ἐλλιμένισιν τῶν βυζαντιακῶν στόλων, ὅτι ὑπῆρχον ἐν Ἀττικῇ ἐπίσκοποι καὶ καλόγηροι *πλείω τῶν ἐλεφάντων ἐσθίοντες*, ὅτι ἐγέννων αἱ Ἀθῆναι ὡραίας κόρας ἀνταξίας τῆς κοίτης βυζαντίνων βασιλέων, ὅτι ἐπιζήτητοι ἦσαν αἱ ἀττικουργεῖς ἐσθῆτες καὶ αἱ ἀττικαὶ κρηπῖδες, καὶ ὅτι *ἐσέμνυνον* ἔτι τὴν πόλιν οἱ μελισσουργοί.

Εἶνε λίαν πιθανὸν ὅτι οἱ Σαρακηνοὶ περὶ τὸν Ι' αἰῶνα (936 μ. Χ.) εἰσήλασαν καὶ εἰς Ἀθήνας κατὰ τὰς ἐπιδρομὰς αὐτῶν ὡς καὶ οἱ Νορμαννοὶ ἐπὶ Ῥογέρου Α' τοῦ βασιλέως τῆς Σικελίας τῷ 1146 ἢ 1147. Ὁ Γερμανὸς χρονογράφος Ὄθων ὁ ἐκ Φρεισίγγης ἀναφέρει ῥητῶς ὅτι αἱ Ἀθῆναι ἑάλωσαν ὑπὸ τῶν Νορμαννῶν. Καὶ εἶνε μὲν ὁ μόνος ποιούμενος μνείαν τούτου τοῦ γεγονότος, ἀλλ' ἐκ τῆς σιγῆς τῶν Βυζαντίνων δὲν δικαιούμεθα ν' ἀπορρίψωμεν καθ' ὁλοκληρίαν τὴν μαρτυρίαν ταύτην τοῦ Γερμανοῦ χρονογράφου. Πράγματι δὲ οὐδὲν εἶνε οἰκειότερον πρὸς τὸ ἔθος τῶν τυχοδιωκτῶν τούτων τοῦ Βορρᾶ τῶν θηρευόντων ἀπανταχοῦ τὸ ἐκ δηώσεων κέρδος.

Τοιαύτη ἦτο ἡ κατάστασις τῶν Ἀθηνῶν ὅτε περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΒ' αἰῶνος ἡ Κωνσταντινούπολις ἔστειλεν αὐτόσε ὡς μητροπολίτην τοῦ Μιχαὴλ Ἀκομινάτον, ἀδελφὸν τοῦ ἱστορικοῦ Νικήτα τοῦ Χωνιάτου. Εἰς τὰς συγγραφὰς δὲ τοῦ Μιχαὴλ χρεωστεῖται ἡ διάσωσις εἰδήσεων τινῶν περὶ τῆς περιόδου ταύτης τῆς ἱστορίας τῶν Ἀθηνῶν.

Μαθητὴς ὢν τοῦ Εὐσταθίου ὁ Μιχαὴλ Ἀκομινάτος εἶχεν ἀντλήσει ἐκ τῶν μαθημάτων τοῦ διδασκάλου αὐτοῦ ἐπιστήμην βαθεῖαν καὶ μέγαν σεβασμὸν πρὸς τὴν ἀρχαιότητα. Εἶχεν ὠφεληθῆ ἐξ αὐτῶν ὅσον οὐδεὶς τῶν ἀνδρῶν τῆς ἀναγεννήσεως ἐκείνης τῶν γραμμάτων ἥτις χαρακτηρίζει τὴν βασιλείαν Μανουὴλ τοῦ Κομνηνοῦ. Εἶχε ζήσει ἐν οἰκειότητι πρὸς πάντας τοὺς συγχρόνους λογίους, ἠσχολεῖτο δὲ νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν περὶ τοὺς ἀρχαίους κλασικοὺς συγγραφεῖς καὶ τοὺς πατέρας τῆς Ἐκκλησίας, τὰ μέγιστα δὲ ἤσχαλλε βλέπων τοὺς Ἰταλοὺς ἀπάγοντας ὁλκάδας ὅλας φορταγωγοὺς πλήρεις χειρογράφων βιβλίων. Ἦλθε δὲ εἰς Ἀθήνας ὁ Ἀκομινάτος περὶ τὸ 1182.

Αἱ δὲ Ἀθῆναι ὑπέκειντο διοικητικῶς μὲν εἰς τὸ θέμα Ἑλλάδος, ἐκτεινόμενον μέχρις Αἰτωλίας καὶ περιλαμβάνον τὴν Αἴγιναν καὶ Εὔβοιαν· διῳκοῦντο δὲ ἀπὸ τῶν χρόνων Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου, ὡς καὶ τἆλλα θέματα, ὑπὸ τῶν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως στελλομένων *πραιτώρων* ἢ στρατηγῶν, εἰς οὓς ἦτο ἀνατεθειμένη ἡ πολιτικὴ καὶ στρατιωτικὴ διοίκησις τῶν θεμάτων, καὶ ὑπὸ τῶν *κριτῶν* ἢ δικαστῶν οἵτινες ἀνελάμβανον τὴν δικαστικὴν ἐποπτείαν. Ἐκκλησιαστικῶς δὲ κατὰ τοὺς χρόνους τούτους αἱ Ἀθῆναι ἦσαν μητρόπολις, ὑφ'

1. Ἀθηναϊκὸν ἡμερολόγιον.

ἦν ἦσαν τεταγμέναι αἱ ἐπισκοπαὶ Εὐρίπου, Διαυλίας, Κορωνείας, Ἄνδρου, Ὠρεοῦ, Σκύρου, Καρύστου, Πορθμοῦ, Αὐλῶνος, Σύρου (καὶ Σερίφου).

Ἡ δὲ οἰκονομικὴ κατάστασις τῆς πόλεως ἦτο τοιαύτη τις. Ἡ μὲν γῆ τῆς Ἀττικῆς δὲν ἦτο τότε μᾶλλον παραγωγὸς ἢ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα καὶ τοὺς νῦν χρόνους, ἀλλ' ἦτο ὡς πάντοτε *ὑπόψαμμος* καὶ *λυπρά*, δὲν ἠτό τις *κάρπιμος* καὶ *ζωοτρόφος*. Ἓν μόνον δένδρον ἐξηκολούθει ἔτι εὐδοκιμοῦν, ἡ ἐλαία. Ἴσως δὲ ὑπῆρχον ἔτι δένδρα πανάρχαια, σύγγρονα τῶν ἐνδοξοτάτων χρόνων τῆς παλαιᾶς Ἑλλάδος. Ὁ κ. Lenormant βεβαιόνει ὅτι δύο τῶν δένδρων τοῦ ἐλαιῶνος παρὰ τὴν ἱερὰν ὁδὸν τὴν ἄγουσαν εἰς Ἐλευσῖνα, κοπέντα πρό τινων ἐτῶν, ἀνεγνωρίσθησαν ἔχοντα ἡλικίαν τὸ μὲν 652, τὸ δὲ 530 ἐτῶν. Καὶ ἀληθῶς μὲν δὲν ἐξεύρομεν ἂν ἐγίνετο τακτικὴ ἐξαγωγὴ ἐλαίου πρὸς ἐμπορίαν, ἀλλὰ βλέπομεν ὅτι ὑπῆρχεν ἔθος τοῦ ἀποστέλλειν ἀσκοὺς ἐλαίου ὡς δῶρον εἰς τοὺς φίλους. Ὁ δὲ ἀττικὸς οἶνος ἦτο, ὡς καὶ τὴν σήμερον, *ἐχεπευκὴς* ἤτοι ῥητινίτης. «Φαίνεται, λέγει ὁ Ἀκομινάτος, ὅτι ὁ ἀθηναϊκὸς οἶνος ἀποθλίβεται μᾶλλον ἐκ κλάδων ῥητινωδῶν ἢ ἐκ βοτρύων.» Ἐξῆγε δὲ ἡ Ἀττικὴ καὶ μέλι ὑμήττιον, ὡς ἔτι καὶ σήμερον. Ἀλλὰ δυστυχῶς δὲν παρῆγε σῖτον ἐπαρκῆ πρὸς διατροφὴν τῶν ἐνοικούντων, ὑπέκειτο δὲ πολλάκις εἰς σκληρὰς σιτοδείας.

Τῶν δὲ χειρωνακτικῶν τεχνῶν ἐλάχισται ἤκμαζον ἐν Ἀθήναις, μανθάνομεν δ' ὅμως τὴν κατασκευὴν σάπωνος καὶ τὴν ὕφανσιν καὶ βαφὴν ῥάσων. Πλὴν δὲ τούτων ἄλλαι τέχναι δὲν ὑπῆρχον, διὸ βλέπομεν τὸν Μιχαὴλ Ἀκομινάτον ζητοῦντα παρὰ τοῦ ἐπισκόπου Γαρδικίου τὴν εἰς Ἀθήνας ἀποστολὴν ἀμαξοποιῶν καὶ γράφοντα ἀλλαχοῦ «ἐξέλιπε καὶ φυσητὴρ, οὐ σιδηρεὺς παρ' ἡμῖν, οὐ χαλκεὺς, οὐ μαχαιροποιός.»

Ἀλλὰ παρὰ πάντα ταῦτα ἡ πόλις δὲν ἐστερεῖτο παντελῶς ἐμπορίου, ὡς δυνάμεθα νὰ κρίνωμεν ἐκ τῶν ἐμπορικῶν συνθηκῶν τῶν Βενετῶν μετὰ τῶν Βυζαντίνων, τῆς ἀνανεωθείσης τῷ 1187 μεταξὺ Ἰσαακίου τοῦ Ἀγγέλου καὶ τοῦ Δόγη Orio Mastropiero καὶ τῆς μεταξὺ Ἀγγέλου Γ' καὶ Ἑρρίκου Δανδόλου τῷ 1199 γενομένης.

Ἀλλ' ἡ μεγίστη κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον ζημία τῶν Ἀθηνῶν εἶνε ἡ ἔλλειψις τῆς βιομηχανίας ἐκείνης ἐξ ἧς ἄφθονος συνέρρει πλοῦτος εἰς τὰς μάλιστα ἀκμαζούσας πόλεις τῶν θεμάτων Ἑλλάδος καὶ Πελοποννήσου, τὰς Θήβας, τὴν Κόρινθον, τὰς Πάτρας, ἐννοοῦμεν δὲ τὴν κατασκευὴν σηρικῶν ὑφασμάτων. Ἐπιγραφή τις δημοσιευθεῖσα ὑπὸ τῶν κκ. Κουμανούδη καὶ Bayet ἀποδεικνύει ὅτι ἐν παλαιοτέροις χρόνοις ὑπῆρχον ἐν Ἀττικῇ *σηρικάριοι*, ἤτοι ἐργάται μεταξωτῶν ὑφασμάτων· αἱ Ἀθῆναι λοιπὸν μετέσχον ποτὲ τῶν ὠφελειῶν τῆς πλουτοδότιδος ταύτης τέχνης, ἀλλ' ἐπὶ Ἀκομινάτου εἶχεν ἤδη αὕτη ἐντελῶς παρακμάσει· ἀπόδειξις δὲ τούτου εἶνε ὅτι ὁ Ἰουδαῖος Βενιαμὶν ὁ ἐκ Τουδέλας, ἐλθὼν εἰς τὴν Ἑλλάδα περὶ τὰ μέσα τοῦ ιϛ' αἰῶνος, ποιούμενος μνείαν τῶν ἐν Θήβαις Ἰουδαίων σηρικαρίων, οὐδένα λόγον ποιεῖται περὶ τῆς ὑπάρξεως τοιούτων ἐν Ἀθήναις. Καὶ ἴσως μὲν μετεκόμισεν ὁ Ῥογέρος εἰς Σικελίαν μετὰ τῶν ἄλλων ἐξ Ἑλλάδος μεταξουργῶν καὶ ὅσους εὗρεν ἐν Ἀθήναις. Ἀλλὰ βέβαιον εἶνε ὅπως δήποτε ὅτι ἐπὶ Ἀκομινάτου δὲν ὑπῆρχον μεταξουργοί, ἐπειδὴ ῥητῶς οὗτος λέγει ὅτι αἱ ἀμπεχόναι αἱ κοσμοῦσαι τοὺς ἐν Κωνσταντινουπόλει μεγιστᾶνας *ἱστουργοῦντο ὑπὸ Θηβαίων καὶ Κορινθίων δακτύλων*. Τὸ μόνον δὲ κέρδος ὅπερ ἐπορίζοντο οἱ κάτοικοι τῆς Ἀττικῆς ἐκ τῆς πλουσίας ταύτης βιομηχανίας ἦτο ἡ συμμετοχὴ τῶν πλοιαρίων αὐτῶν μετὰ τῶν ἐκ Καρύστου καὶ Χαλκίδος εἰς τὴν ἁλιείαν τῶν τὴν πορφύραν παρεχόντων κογχυλίων.

Καταλείπων τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἔνθα ἐβασίλευεν ὁ πλοῦτος καὶ πᾶσα τρυφὴ, ὁ Ἀκομινάτος εὗρε τὰς Ἀθήνας ἔτι πτωχοτέρας καὶ σκυθρωποτέρας. Ἡ πλεονεξία τῶν πραιτώρων, οἱ χρηματισμοὶ τῶν φορολόγων θὰ ἠδύναντο νὰ θεωρηθῶσιν ὡς ἐπαρκὴς αἰτία τῆς θλιβερᾶς ταύτης καταστάσεως τῶν Ἀθηνῶν, ἀλλ' ὅμως πρέπει νὰ προστεθῇ εἰς ταῦτα ἡ πρόσφατος ἅλωσις τῶν Ἀθηνῶν ὑπὸ τοῦ Ῥογέρου. Ὅπως δήποτε δὲ ἡ εἰκὼν τῶν Ἀθηνῶν ἣν παριστᾷ ὁ μητροπολίτης εἶνε εἰκὼν οἰκτρᾶς ἀθλιότητος. Τὰ τείχη αὐτῆς εἶνε καθῃρημένα, αἱ οἰκίαι κατεσκαμμέναι καὶ τὰ οἰκόπεδα αὐτῶν γεωργοῦνται ἤδη. Αἱ φιλολογικαὶ ἀναμνήσεις τοῦ Ἀκομινάτου ζωοποιοῦνται, ἵνα δι' αὐτῶν καταστῇ ἔτι ζωηροτέρα ἡ ἀντίθεσις τῆς πόλεως ταύτης κατὰ τοὺς παρελθόντας χρόνους καὶ τῆς τότε παρακμῆς αὐτῆς. «Μάτην, λέγει, θ' ἀναζητήσῃς »τὸ Λύκειον. Μόνον θὰ ἴδῃς τὸν πετραῖον τοῦ »Ἀρείου Πάγου γεώλογον ἢ μικρά τινα λείψανα »τῆς Ποικίλης Στοᾶς, χρησιμεύοντα καὶ ταῦτα »εἰς νομὴν τῶν προβάτων καὶ παρατρωγόμενα »ὑπὸ τῶν ὀδόντων τοῦ χρόνου..... Αἱ Ἀθῆναι »εἶνε ἐρημία καὶ ἐρείπιον τῆς μεγάλης ποτὲ πό»λεως, σεμνυνόμεναι μόνῳ τῷ τοῦ ὀνόματος »ἀοιδίμῳ. Ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ ὄνομα ἤθελεν ἐκ»λίπει ἐκ τῆς τῶν ἀνθρώπων μνήμης, ἂν δὲν »εἶχον θριαμβεύσει τῆς ἐπηρείας τοῦ φθόνου καὶ »χρόνου ἡ Ἀκρόπολις καὶ ὁ Ἄρειος Πάγος καὶ »ὁ Ὑμηττὸς καὶ ὁ Πειραιεὺς καὶ εἴ τι τοῦ ἄλ»λο ἔργον ἀκίνητον τῆς φύσεως.» Μόνος δὲ ἦτο ἔτι λαμπρὸς ὁ Παρθενὼν, ὃν εἶχε διασώσει ὁ χριστιανισμὸς, καθιερώσας αὐτὸν εἰς ἐκκλησίαν· ἐκκλησίαν Παναγίας τῆς Ἀθηνιώτισσας. Ἡ δὲ

λατρεία τῆς θεομήτορος προσείλκυεν εἰς Ἀθήνας προσκυνητὰς καὶ περιηγητάς. Ἐν δὲ τοῖς Προπυλαίοις ᾤκει ὁ μητροπολίτης.

Ἐν τῷ κατὰ τὴν ἔλευσιν αὐτοῦ εἰς Ἀθήνας ἐπιβατηρίῳ λόγῳ δὲν ἀποκρύπτει ὁ Ἀκομινάτος ἀπὸ τοῦ ποιμνίου αὐτοῦ ὅτι ἡ πόλις ἔχει παρακμάσει πολὺ ἀπὸ τοῦ ἀρχαίου αὐτῆς μεγαλείου. Θὰ παρεμυθεῖτο δ' ὅμως τοὐλάχιστον ἂν ἡ ἀρετὴ καὶ ἡ σοφία ἤκμαζον ἐν Ἀθήναις ἔτι ὅσον ἐν τῷ παρελθόντι. Δὲν ἀρκεῖ αὐτῷ ἄν τις περιάγων δεικνύῃ τὴν Στοάν, τὸν Περίπατον, τὴν Ἀκρόπολιν, τὸν Πειραιᾶ, τὸν τοῦ *Δημοσθένους λύχνον*, ἤτοι τὸ Λυσικράτειον μνημεῖον. Τὸ δὲ ζωοποιοῦν αὐτὸν καὶ πληροῦν ἁγίου ἐνθουσιασμοῦ εἶνε ὄχι τόσον ἡ ἰδέα ὅτι λαλεῖ ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως, ὅσον ὅτι διδάσκει ἐν τῷ ἱερῷ τῆς Θεοτόκου, καὶ νομίζει ὅτι βλέπει ὡς ἄλλος Μωσῆς τὸ θεοστιβὲς Χωρήβ· ἀλλὰ λυπούμεθα ὅτι ὁ ἱεράρχης δὲν κατώρθωσε νὰ λησμονήσῃ τὰς παραδόσεις τῶν λογίων τοῦ Βυζαντίου καὶ ὅτι δὲν περιέστρεψεν ἤττον περιφρονητικὸν βλέμμα ἐπὶ τὸν πτωχὸν ἐκεῖνον ἑλληνικὸν λαὸν ὃν ἀνέλαβε νὰ διδάξῃ! Ἠθέλομεν δ' εὐγνωμόνως ἴδει ἀντικαθισταμένας πάσας τὰς ὡραίας του ὁμιλίας ὑπὸ μιᾶς ἢ δύο σελίδων ἀφιερωμένων εἰς τὴν μελέτην τῆς δημώδους ἐκείνης λαλιᾶς ἧς πέντε μόνας λέξεις ἠξίωσε νὰ διασώσῃ, τὰς λέξεις *δενδρύφια, προβατύλλια, παιδύλλια, ὀτεῦτος, ἀτοῦνος*.

Ἀλλ' ὁ Ἀκομινάτος βεβαίως ἐκφράζεται μεθ' ὑπερβολῆς κατὰ τῆς ἀμουσίας καὶ ἀγροικίας τῶν Ἀθηναίων. Ἀναγκαζόμεθα δὲ νὰ παραδεχθῶμεν τοῦτο ἕνεκα τινῶν εἰδήσεων ἄλλοθεν γνωστῶν εἰς ἡμᾶς. Ἡ πάπισσα Ἰωάννα ἐθεωρεῖτο σπουδάσασα ἔν τινι σχολῇ τῶν Ἀθηνῶν ὑρισταμένῃ ἐπ' αὐτῆς ἐν Ἀθήναις. Ἡ Ἰσλανδία, ἥτις εἶχεν ὑποδεχθῆ ἀποικίαν ἑλληνιστῶν κατὰ τὸν ζ' αἰῶνα, ἐτίμα τὴν πόλιν ταύτην ὡς τὴν μητέρα τῶν ἐπιστημῶν πασῶν καὶ τροφὸν πάντων τῶν φιλοσόφων. Λέγουσι δὲ καὶ περὶ τοῦ παρισίνου μαγίστρου Αἰγιδίου, ἐπιφανοῦς ἰατροῦ τοῦ ιθ' αἰῶνος, ὅστις ἤκμαζε τῷ 1198, ὅτι εἶχε σπουδάσει ἐν Ἀθήναις. Τέλος δὲ ὁ Ἄγγλος Basingestokes ἐκαυχᾶτο πρὸς τὸν ἐπίσκοπον τοῦ Leicester Ῥοβέρτον ὅτι εἶχε σπουδάσει ἐν τῇ μητροπόλει ταύτῃ τῆς Ἀττικῆς ἔνθα πολλὰ ἐδιδάχθη τέως ἄγνωστα τοῖς Λατίνοις. Οὗτος εἶνε, κατὰ τὰ λεγόμενα, ὁ ἐξ Ἑλλάδος μετενεγκὼν εἰς Ἀγγλίαν τὰ παρ' Ἕλλησιν ἀριθμητικὰ σημεῖα καὶ μεταφράσας λατινιστὶ ἔργα τινὰ γραμματικά. Κατὰ δὲ τὸν Ματθαῖον Paris ὁ Basingestokes εἶχεν ἐν Ἀθήναις ὡς διδάσκαλον κόρην τινα Κωνσταντίναν, θυγατέρα τοῦ αὐτόθι ἀρχιεπισκόπου. Ἡ νεαρὰ αὕτη κόρη διεκρίνετο διὰ τὴν ποικίλην καὶ ἔξοχον αὐτῆς παιδείαν, προαγγέλλουσα λοιμοὺς, θυέλλας, ἡλιακὰς ἐκλείψεις, σεισμούς. Διϊσχυρίζετο δ' ὁ εὐγνώμων μαθητὴς ὅτι, καίπερ σπουδάσας ἐν Παρισίοις, τὸς ἀρίστας τῶν γνώσεων αὐτοῦ εἶχε παρὰ τῆς Ἀθηναίας ἐκείνης κόρης.

Ὁ Basingestokes ἀπέθανεν ἐν Leicester ὡς ἀρχιδιάκονος τῷ 1252. Δυνατὸν δὲ νὰ μετέβη εἰς Ἀθήνας ἐπὶ Μιχαὴλ Ἀκομινάτου. Τοῦτο δ' εὑρίσκων ὁ Hopf πιθανὸν ἐξήνεγκε τὴν εἰκασίαν ὅτι ἡ Κωνσταντίνα ἦτο ἀναγκαίως θυγάτηρ τοῦ Μιχαὴλ.1 Ἀλλ' ἡ γνώμη αὕτη εἶνε ἀπαράδεκτος, ἐπειδὴ ὁ Μιχαὴλ οὐδὲν εἶχε τέκνον, ὡς αὐτός που ἀναφέρει· ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἐμποδίζει νὰ ἦτο θυγάτηρ ἄλλου ἱεράρχου τῶν Ἀθηνῶν ἡ Κωνσταντίνα, οἷον τοῦ πρὸ τοῦ Μιχαὴλ χρηματίσαντος ἐν Ἀθήναις μητροπολίτου Γεωργίου τοῦ Ξηροῦ, θανόντος τῷ 1182.

Ἐκτὸς δὲ τούτων ὀλίγας τινὰς δεκάδας ἐτῶν πρὸ τῆς ἐλεύσεως τοῦ Ἀκομινάτου εἰς Ἀθήνας εἶχεν ἀναβῆ εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον Κοσμᾶς ὁ ἐπικληθεὶς *Ἀττικὸς*, τοῦθ' ὅπερ σημαίνει ἀναμφιβόλως ὅτι εἶχεν ἐκπαιδευθῆ ἐν Ἀθήναις. Ὑπῆρχον ἐν τῇ πόλει ταύτῃ καὶ φιλόβιβλοι ἱκανοί, ἐν οἷς καὶ αὐτὸς ὁ Ἀκομινάτος.

Αἱ ἄλλαι εἰδήσεις ἃς μανθάνομεν παρὰ τοῦ Ἀκομινάτου ἀναφέρονται πᾶσαι εἰς τὴν θλιβερὰν κατάστασιν τῶν Ἀθηνῶν· ἡ ἔκθεσις τῶν σιτοδειῶν, τῶν πλεονεκτικῶν χρηματισμῶν τῶν πραιτώρων καὶ φορολόγων πληροῖ τὰς συγγραφὰς αὐτοῦ καὶ προκαλεῖ *ὀμμηστικὰ* στελλόμενα εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ἐν τούτοις δύναταί τις νὰ ἴδῃ ὁποία ἦτο τότε ἡ διοίκησις τῶν ἐπαρχιῶν καὶ εἰς ὁποῖα δεινὰ ἦσαν ἐκτεθειμένοι οἱ δύστηνοι κάτοικοι αὐτῶν. Αἱ δὲ ἀλλαγαὶ πραιτώρων ἢ βασιλέων πολλάκις ἐπέφερον οὐδὲν ἄλλο πλὴν ἢ ματαίας τινὰς ἐλπίδας ἀγαθωτέρας διοικήσεως.

Περίεργος δὲ εἴδησις περὶ τῶν ἠθῶν τῶν χρόνων τούτων εἶνε ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι διὰ τῆς περὶ τὰ θεῖα ἀδιαφορίας αὐτῶν καὶ τῆς ἐλαφρότητος τῶν συνηθειῶν των προεκάλουν τὴν ἐπιτίμησιν τοῦ μητροπολίτου· μέμφεται δὲ αὐτῶν ὁ Ἀκομινάτος ὡς κατατριβόντων τὸν καιρὸν τῆς προσευχῆς εἰς ἀκαίρους καὶ περιττὰς ὁμιλίας. «Οἱ μὲν πόδες ὑμῶν πατοῦσι τὸ ἔδαφος τῆς ἐκκλησίας, ἔλεγεν εἰς αὐτοὺς, ἀλλὰ τὴν διάνοιαν ὑμῶν ἀποπλανᾶτε εἰς ἀνωφελεῖς μερίμνας βιωτικάς.»

Δὲν πρέπει δὲ νὰ λησμονήσωμεν νὰ σημειώσωμεν ὅτι ἐν τῇ Ἀττικῇ, καίπερ πολλάκις ὑπὸ τῆς σιτοδείας καὶ τῆς πείνης καταταλαιπωρηθείσῃ, ὑπῆρχον πολλὰ μοναστήρια, κείμενα πάντα ἐν τόποις ἀνθηροῖς καὶ εὐαρέστοις. Ὁ δὲ Ἀκομινάτος παρέχει εἰκόνα φαιδρὰν τῶν ἀναχωρητηρίων τούτων, ἐξ ὧν ἠδύνατό τις ν'ἀπο-

1. Ὁ κ. Λάμπρος, δεικνύων καὶ ταύτης τῆς εἰκασίας τὸ ἀδύνατον, συμπεραίνει ὅτι ἡ Κωνσταντίνα ἦτο μᾶλλον θυγάτηρ τινὸς τῶν ἐν Ἀθήναις μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν Λατίνων ἅλωσιν Λατίνων ἀρχιεπισκόπων. Ἴδ. Αἱ Ἀθῆναι κτλ. σ. 49.

λαύσῃ τῶν ὡραιοτάτων ἀπόψεων ἃς παρεῖχεν ἡ γείτων Ἑλλάς. Προήρχετο δὲ ἡ πληθὺς αὕτη τῶν φαιδρῶν τούτων ἀσύλων ἐκ τούτου, ὅτι ἡ ἐν αὐτοῖς διαβίωσις ἦτο τὸ ἀσφαλέστατον μέσον πρὸς ὑπεκφυγὴν τῆς ἀθλιότητος, τῆς πείνης, τῶν πραιτώρων καὶ τῶν πειρατῶν.

Ἀλλ' ὁ Ἀκομινάτος δὲν ἦγε τὸν ἀτάραχον καὶ ἤρεμον βίον τῶν ἐν τοῖς ἡσύχοις τούτοις μοναστηρίοις οἰκούντων. Πολλοῦ γε καὶ δεῖ· τοὐναντίον δὲ μετέχων πάντων τῶν πολιτικῶν πραγμάτων, ἐπιτετραμμένος τὴν διοίκησιν ἐπισκοπῆς δυσκόλου, ἠναγκασμένος νὰ μεσιτεύῃ παρὰ τοῖς ἰσχυροῖς ὑπὲρ τοῦ ἑαυτοῦ ποιμνίου, ἔδειξε τέλος θάρρος στρατιώτου εὐτολμότατον καὶ ἀξιαγαστότατον ἔν τινι περιστάσει ἐκ τῶν κρισιμωτάτων. Διότι ὅτε αἱ Ἀθῆναι προσεβλήθησαν τῷ 1203 ἢ 1204 ὑπὸ τοῦ Λέοντος Σγουροῦ, ἑνὸς τῶν ἰσχυρῶν ἐκείνων οἵτινες ἠγωνίζοντο νὰ γείνωσιν ἀνεξάρτητοι ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῶν βασιλέων, τότε οὐδεὶς ἠμύνατο τῆς πόλεως δραστηριώτερον τοῦ μητροπολίτου Μιχαήλ. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἀντέταξεν ἀποποίησιν γενναίαν εἰς τὰς ἀδίκους ἀξιώσεις τοῦ Σγουροῦ· εἶτα δέ, ὅτε οὗτος ἤρξατο πολιορκῶν τὴν πόλιν, ὁ Ἀκομινάτος ἐτοποθέτησεν ἐπὶ τῶν τειχῶν τῆς Ἀκροπόλεως τὰ μηχανήματα καὶ τοὺς τοξότας ὅσους εἶχε καὶ ἠνάγκασε τὸν ἐπιδρομέα νὰ ὑποχωρήσῃ. Ἀλλ' ὅμως ὁ Σγουρὸς πρὶν ἀπέλθῃ ἐδήωσε τὴν κάτω πόλιν καὶ ἥρπασεν ὅσα τῶν κτηνῶν τῶν πολιτῶν ἠδυνήθη. Τὸ ἱστόρημα δὲ τοῦτο περιέσωσεν εἰς ἡμᾶς ὁ Νικήτας Χωνιάτος, ἄλλως δὲ θὰ ἠγνοοῦμεν αὐτὸ τελέως διὰ τὴν μετριόφρονα σιγὴν τοῦ Ἀκομινάτου.

Ὀλιγωτέραν δὲ τόλμην ἐπέδειξε κατὰ τῶν σταυροφόρων, ὅτε τῷ 1205 οἱ Γάλλοι, ἡγουμένου τοῦ μαρκεσίου Βονιφατίου τοῦ ἐκ Μομφερράτου, ἀφ' οὗ πρῶτον ἐνίκησαν τὸν Σγουρὸν ἐν Θερμοπύλαις, ἔφθασαν πρὸ τῶν τειχῶν τῶν Ἀθηνῶν. Τότε δὴ ὁ Ἀκομινάτος δὲν ἀντέταξεν ἀνωφελῆ ἀντίστασιν καὶ ὑπέστη τὴν λύπην νὰ ἴδῃ θριαμβεύοντας τοὺς Λατίνους. Ἐκ τῶν ποιήσεων τοῦ τρουβαδούρου Rambaud de Vaqueiras μανθάνομεν τὴν ὀργὴν μεθ' ἧς κατεκτήθη ὁ Μωρέας καὶ αἱ Ἀθῆναι. Ὁ Ἀκομινάτος εἶδε τὸν Βονιφάτιον παραχωροῦντα τὴν κατάκτησιν αὐτοῦ εἰς ἕνα τῶν ὑφ' ἑαυτὸν εὐγενῶν, τὸν Ὄθωνα de la Roche, ὅστις κύριος ὢν ἤδη τῶν Θηβῶν καὶ τῆς Βοιωτίας ἀνεκηρύχθη μέγας κῦρις τῶν Ἀθηνῶν. Ἡ κατάκτησις αὕτη δὲν ὑπῆρξεν οὔτε ἀνεπιβλαβὴς οὐδὲ ἀζήμιος διὰ τὸν μητροπολίτην. Καὶ ἡ μὲν ἐκκλησία τῆς Παναγίας ἐσυλήθη, ἡ δὲ βιβλιοθήκη τοῦ Μιχαὴλ ἐπωλήθη καὶ ὑπέστη ἐκεῖνος τὴν λύπην νὰ ἴδῃ διασπειρόμενα τὰ βιβλία ἅτινα μετὰ κόπου πολλοῦ εἶχε συλλέξει. Ἠναγκάσθη δὲ μάλιστα νὰ ἐγκαταλίπῃ ἐκκλησίαν ἣν διῴκησεν ἐπὶ τρία καὶ εἴκοσιν ἔτη καὶ εἶδε καθιδρυόμενον ἀντ' αὐτοῦ ἐπίσκοπον Λατῖνον ἐν χώρᾳ, ἥτις μετ' οὐ πολὺν χρόνον ἐθεωρεῖτο οἱονεὶ *νέα τις Γαλλία* (France Nouvelle). Ἀπῆλθε δ' εἰς Κέω, ἔνθα εἰκάζεται ὅτι ἀπέθανε περὶ τὸ 1220. Τοιοῦτος ὑπῆρξεν ὁ ἀνὴρ εἰς ὃν χρεωστοῦμεν τὰς προηγηθείσας εἰδήσεις περὶ τῶν Ἀθηνῶν κατὰ τὰ τέλη τοῦ ιϐ' καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ιγ' αἰῶνος.

Τὸ ὄνομα αὐτοῦ δὲν ἦτο ἄγνωστον εἰς τοὺς σοφούς, τινὰ δὲ ὀλίγα τῶν ἔργων αὐτοῦ ἀπησχόλησαν τοὺς λογίους ἀπὸ τοῦ 1661 μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων. Ὁ Ἀλλάτιος (1661), ὁ Combefis (1662) ὁ ἰταλὸς Bandini (1767), ὁ Montfaucon, ὁ Oudin, ὁ Cave, ὁ Labbe, ὁ Fabricius, ὁ Boissonade (1833), ὁ Tafel (1839), ὁ Ellissen (1846) εἶχον ποιήσει βραχύτερον ἢ μακρότερον λόγον περὶ τῶν ἔργων τοῦ Ἀκομινάτου καὶ ἐδημοσίευσάν τινα. Ὁ δὲ κ. Σπυρίδων Λάμπρος ἐπηύξησε τὰ τέως γνωστὰ διὰ τῆς ὑπ' αὐτοῦ ἀποκαλύψεως ἄλλων μέχρι τοῦδε ἀγνώστων.

Εἰς τὰ χειρόγραφα δὲ ταῦτα τῶν ἔργων τοῦ Ἀκομινάτου ἀνατρέχων ὁ κ. Λάμπρος διεφώτισε τὴν ἱστορίαν τῶν Ἀθηνῶν κατὰ περίοδον χρόνου μείναταν λίαν σκοτεινήν. Καὶ δυνάμεθα μὲν νὰ συγχαρῶμεν αὐτῷ ἐπὶ τῇ τύχῃ ἣν ἔσχε νὰ ἐνασχοληθῇ περὶ πηγὰς ἀνεκδότους· ὀφείλομεν δὲ νὰ συγχαρῶμεν αὐτῷ ἔτι μᾶλλον διότι ἐποίησεν αὐτῶν τὴν προσήκουσαν χρῆσιν κατὰ τὰς ἀρχὰς ἃς ἀκολουθεῖ σήμερον πανταχοῦ ἡ ἱστορικὴ σχολὴ ἀναγεννηθεῖσα ὑπὸ τῆς παιδείας τοῦ ιθ' αἰῶνος. Ἔν τινι εἰσιτηρίῳ λόγῳ λίαν διδακτικῷ, ἐκφωνηθέντι κατὰ τὸν παρελθόντα Μάρτιον, ἐξέθηκε ὁ κ. Λάμπρος πάσας τὰς προόδους τὰς γενομένας ἐν ταύτῃ τῇ ἐπιστήμῃ· περιορίζων δὲ τὰς ἐρεύνας αὐτοῦ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Ἑλλάδος, ἠδυνήθη νὰ ἐπιδείξῃ εὐχερῶς ὁπόσον ταχείας προόδους ἔκαμεν ἡ ἀλήθεια ἐν ταύτῃ τῇ μαθήσει. Ἀπὸ τοῦ Σκαλιγέρου, τοῦ Petau, τοῦ Allatius, τοῦ Spanheim, τοῦ Perizonius, τοῦ Meursius, τοῦ Gerhard Voss καὶ τοῦ Montfaucon μέχρι τοῦ κ. Παπαρρηγοπούλου διὰ τῆς διαμέσου ἀσχολίας τοῦ Müller, Wachsmuth, Droysen, Goldsmith, Gillies, Mitford, Thirlwall, Grote καὶ Curtius ἡ ἱστορία τῆς Ἑλλάδος μετεμορφώθη.

Ὀλίγον κατ' ὀλίγον ὁ ὁρίζων αὐτῆς ἠνεῴχθη, ἡ πολιτικὴ οἰκονομία τῶν Ἑλλήνων ἐμελετήθη, τὸ πνεῦμα αὐτῶν κατενοήθη κάλλιον καὶ ἐξηγήθη κάλλιον διὰ τῆς ἐξετάσεως αὐτῆς τῆς φύσεως τῆς ὑπ' αὐτῶν οἰκουμένης χώρας· ἡ θρησκεία αὐτῶν ἡρμηνεύθη σοφώτερον, τῆς δὲ γλώσσης αὐτῶν ἡ μελέτη ὀφείλει εἰς τὴν συγκριτικὴν γλωσσολογίαν ἀνακαλύψεις βαρυτίμους· μάλιστα δὲ ἡ ἐπιγραφικὴ ἐπέρριψε φῶς λαμπρὸν ἐπὶ τοὺς θεσμοὺς τοῦ παρελθόντος. Ὁ δὲ καθημερινὸς βίος, ὁ οἰκονομικὸς βίος τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους ἕνεκα τῶν μελετῶν τῶν καθ' ἡμᾶς λογίων δὲν ἔχει πλέον μυστήρια. Καθ' ἑκάστην ἀνακαλύπτομεν εἰδήσεις περὶ τοῦ θεάτρου αὐτῶν, τῶν ἀγώνων, τῶν ἀρχόντων, τῶν συνθηκῶν, τῶν νεωρίων καὶ περὶ τῶν ἀναλωμάτων τῶν πόλεων. Σχεδὸν δυνάμεθα σήμερον ν' ἀναπλάσωμεν τὸν ἰσολογισμὸν τῶν Ἀθηνῶν κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Περικλέους ἢ τοῦ Ἀλκιβιάδου. Τὰς διαφόρους δὲ ταύτας πηγάς, στήλας, ἀγγεῖα, νομίσματα, ζωγραφίας προσκαλεῖ ὁ κ. Λάμπρος τοὺς νεωτέρους ἱστορικοὺς νὰ ἐξετάσωσι, νὰ συγκρίνωσι, ν' ἀναγνώσωσι μετὰ προσοχῆς θρησκευτικῆς· τὴν δὲ ἀκριβεστάτην ταύτην μέθοδον ἣν ἐπαινεῖ παρὰ τοῖς ἑαυτοῦ διδασκάλοις τὴν ἐφαρμόζει καὶ αὐτὸς ἐν τῷ φυλλαδίῳ ὅπερ ἔφθημεν ἀναλύσαντες, εἰς τὴν μέθοδον δὲ ταύτην ὀφείλεται τὸ διάφορον ὅπερ αἱ ἔρευναι αὐτοῦ προκαλοῦσι. Τὰς ἐρεύνας ταύτας ἐλπίζομεν ὅτι θέλει ἐξακολουθήσει· ἡμεῖς δὲ θὰ εὕρωμεν ἐν αὐταῖς ἡδονὴν καὶ ὠφέλειαν.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΥ ΥΨΗΛΩΝ ΘΕΡΜΟΚΡΑΣΙΩΝ

Ἐν τῇ προσφάτως δημοσιευθείσῃ ἐν τῇ *Ἑστίᾳ* διατριβῇ μου περὶ λίαν ὑψηλῶν θερμοκρασιῶν, αἵτινες παρετηρήθησαν ἐν Ἀθήναις, ἐγένετο λόγος περὶ τῶν δυσχερειῶν, αἵτινες ἀντιστρατεύονται εἰς τὸν ἀκριβῆ προσδιορισμὸν τοῦ μεγίστου (maximum) τῆς θερμοκρασίας. Πρὸς διευκρίνισιν τοῦ ἀντικειμένου αὐτοῦ δύνανται νὰ χρησιμεύσωσι τὰ ἑξῆς:

Ὡς οἴκοθεν νοούμενον δέον νὰ προταχθῇ, ὅτι εἶναι ἀκριβῶς γνωστὰ πάντα τὰ σφάλματα τοῦ θερμομέτρου, τοῦ ὁποίου γίνεται χρῆσις, δηλαδὴ οὐ μόνον τὰ σφάλματα εἰς τὸ μηδὲν καὶ τὸ σημεῖον τῆς ἀνακοχλάσεως, ἀλλὰ καὶ τὰ σφάλματα ἑκάστης διαιρέσεως τῆς κλίμακος. Διὰ τὰ ὄργανα τὰ χρησιμεύοντα εἰς ἀκριβεῖς ἐπιστημονικοὺς σκοποὺς, ταῦν ὑποτίθεται, ὅτι τὰ τοιαῦτα σφάλματα προσδιωρίσθησαν ἀκριβῶς. Ὅτι ὅμως διὰ τὰ ἀπειράριθμα θερμόμετρα, τῶν ὁποίων γίνεται χρῆσις εἰς τὸν καθημερινὸν βίον αἱ λεπταὶ αὗται διορθώσεις *δὲν* ἀνεζητήθησαν, εἶναι καταφανὲς χωρὶς νὰ μνημονευθῇ. Τὰ πρὸς ἁπλῆν ἐμπορίαν κατασκευαζόμενα θερμόμετρα ἔχουσιν ἐνίοτε σφάλμα 1^0 μέχρι 3^0, ἢ καὶ πλέον. Ἐκ τούτου καὶ μόνου ἕπεται ὅτι παρατηρήσεις γενόμεναι διὰ τοιούτων ὀργάνων δὲν ἔχουσιν *οὐδεμίαν* ἀξίαν.

Θέλομεν ὅμως δεχθῇ ὅτι θερμόμετρόν τι εἶναι ἐλεύθερον σφαλμάτων, ἢ μᾶλλον ὅτι εἶναι γνωστὸν τὸ σφάλμα ἑκάστης διαιρέσεως τῆς κλίμακος αὐτοῦ καὶ θέλομεν ζητήσει τί δέον νὰ γίνηται εἰς θερμὴν ἡμέραν, ὅπως εὑρεθῇ ἡ ἀληθὴς θερμοκρασία τῆς ἀτμοσφαίρας.

Κατὰ πρῶτον εἶναι δῆλον ὅτι δέον νὰ καθαρισθῇ διὰ ποῖον ὕψος ὑπὲρ τὸ ἔδαφος πρέπει νὰ ἰσχύσῃ ἡ ἀναγραφή, διότι εἶναι γνωστὸν, ὅτι ἡ θερμότης ἐλαττοῦται μὲ τὸ ὕψος, χωρὶς ὅμως νὰ ληφθῶσιν ὑπ' ὄψιν αἱ ἀνωμαλίαι τοῦ νόμου αὐτοῦ τῆς θερμότητος. Ἂς λάβωμεν λοιπὸν ὑπ' ὄψιν διάφορα ὕψη ὑπὲρ τὸ ἔδαφος καὶ κατὰ πρῶτον τὴν περίπτωσιν, καθ' ἣν πρόκειται νὰ εὑρεθῇ ἡ μεγίστη διὰ τοῦ ἀέρος θέρμανσις τῆς *ἐπιφανείας* τῆς γῆς. Εἶτα δέον νὰ χωρισθῇ τὸ ζήτημα ἐὰν ἔχωμεν ὑπ' ὄψιν τὸ ἔδαφος τὸ δεχόμενον τὴν ἀκτινοβολίαν τοῦ ἡλίου ἢ τὸ ὅλως ἐσκιασμένον. Ἐὰν τὸ πρῶτον, τότε ὑπὸ εὐνοϊκὰς πρὸς αὐτὸ περιστάσεις, ἡ θερμότης τοῦ ἐδάφους δύναται νὰ φθάσῃ ἐν Ἀθήναις τοὺς 75^0 Κελσίου—60^0 Ρεωμύρου, καθόσον εἰς τὴν θερμότητα τὴν ὁποίαν δέχεται τὸ ἔδαφος παρὰ τοῦ ἀέρος προστίθεται καὶ ἡ θερμότης διὰ τῆς ἀμέσου ἀκτινοβολίας τῶν μορίων τῆς γῆς, τὰ ὁποῖα εἰς τοιαύτας παρατηρήσεις δέον νὰ περιϐάλλωσι τὸ ἥμισυ τῆς σφαίρας τοῦ θερμομέτρου. Ἐάν τις ὅμως ἔχῃ ὑπ' ὄψιν τὴν θερμότητα τοῦ *ἐσκιασμένου* ἐδάφους, τούτου ἡ θερμοκρασία σπανίως φθάνει τὴν μεγίστην θερμοκρασίαν τῆς ἀτμοσφαίρας κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν.

Ἐάν τις θέλῃ νὰ γνωρίσῃ τὴν θερμοκρασίαν τοῦ ἀέρος εἰς ὕψος 1 μέτρου ὑπὲρ τὸ ἔδαφος, τοῦτο δ' ἐν πλήρει σκιᾷ καὶ ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ ἀνέμου, τότε δέον τὸ θερμόμετρον νὰ προφυλαχθῇ καλῶς ἀπὸ τῆς ἀκτινοβολίας τοῦ πλησιοχώρου ἐδάφους καὶ τῶν πλησίον τοίχων. Ἐὰν τοῦτο δὲν γίνεται, τότε θὰ εὑρίσκῃ τις θερμοκρασίαν μείζονα τῆς ἀληθοῦς. Ἐντὸς τῆς πόλεως τῶν Ἀθηνῶν, ἕνεκα τοῦ ἱπταμένου καὶ τεθερμασμένου κονιορτοῦ καὶ ἕνεκα τῆς ἀκτινοβολίας γειτονικῶν οἰκιῶν, δύνατοι νὰ συμβῇ, ὅπως ἡ θερμοκρασία τοῦ ἀέρος φαίνεται 40^0 Κελσίου, ἐνῷ πράγματι φθάνει μόλις $33\text{-}34^0$.

Εἰς ὕψος 10 μέτρων ὑπὲρ τὸ ἔδαφος καὶ εἰς ἀπόστασιν 10 μέτρων ἀπὸ γειτονικῶν τοίχων, ὁ ἐκ τῆς ἀκτινοβολίας κίνδυνος ἐλαττοῦται σημαντικὰ καὶ εὑρίσκει τις σχεδὸν ἀκριβῶς τὴν θερμοκρασίαν τοῦ ἀέρος, ἐὰν τὸ θερμόμετρον δὲν εἶναι προσηρμοσμένον πολὺ πλησίον τοῦ τοίχου, ἀλλ' εἰς ἀπόστασιν τοὐλάχιστον 0,1 ἕως 0,2 τοῦ μέτρου.

Ἐάν τις ἀναρτήσῃ δύο ὅμοια θερμόμετρα εἰς μακρὸν σχοινίον, τὸ ὁποῖον εἶναι τανυσμένον μεταξὺ δύο πασσάλων εἰς ὕψος 10 μέτρων ὑπὲρ τὸ ἔδαφος, εἰς τρόπον ὥστε τοῦ ἑνὸς ἡ σφαῖρα νὰ ᾖναι ἐκτεθειμένη εἰς τὰς ἀκτῖνας τοῦ ἡλίου, τοῦ ἄλλου ὅμως νὰ ᾖναι ὅλως εἰς τὴν σκιάν, τότε θὰ παρατηρήσῃ ὅτι πλὴν διαφορᾶς ὀλίγων δεκάτων τοῦ βαθμοῦ καὶ εἰς πολὺ θερμὴν ἡμέραν τὰ δύο θερμόμετρα θὰ δεικνύουσι τὴν αὐτὴν θερμοκρασίαν. Ἐάν τις ὅμως πλησιάσῃ τὸ πρῶτον πολὺ πλησίον εἰς τοῖχον ἐκτεθειμένον εἰς τὴν ἄμεσον ἀκτινοβολίαν τοῦ ἡλίου, τὸ ἕτερον πλησίον τοῦ ἄλλου,

ἀλλ' εἰς τὸ ὕπαιθρον καὶ εἰς πλήρη σκιὰν, τότε τὸ πρῶτον δύναται ἐπὶ παραδείγματι νὰ δεικνύη 52° Κελσίου, τὸ δεύτερον μόνον 30°, ἤτοι 22° ἐπὶ ἔλαττον. Ἐντεῦθεν γίνεται κατάδηλος ἡ μεγάλη ἐπιρροὴ τῆς ἀκτινοβολίας τοῦ ἐδάφους καὶ τῶν τοίχων καὶ ἐντεῦθεν κατανοοῦμεν ὅτι δὲν εἶναι εὐχερὲς νὰ ἔχωμεν ἀκριβεῖς παρατηρήσεις εἰς τὰς ὁδοὺς πόλεως ἐχούσης ὑψηλὰς λευκὰς οἰκίας.

Εἰς τὰς ἡμετέρας μετεωρολογικὸς παρατηρήσεις τῶν Ἀθηνῶν τὸ θερμόμετρον εἶναι τοποθετημένον εἰς τρεῖς πλευρὰς τῆς οἰκίας 5-6 μέτρα ὑπὲρ τὸ ἔδαφος, εἰς οὐδεμίαν περίπτωσιν πλησίον τοῦ τοίχου, ἀλλὰ μόνον πλησίον τῶν ὑέλων τῶν παραθύρων, ἢ εἰς τὴν σκιάδα. Κατὰ τὴν διάφορον θέσιν τοῦ ἡλίου ἐκλέγεται τὸ θερμόμετρον τὸ ὀλιγώτερον ἐκτεθειμένον εἰς τὴν ἐπίδρασιν τῆς ἀκτινοβολίας.

Ἰανουάριος 1879. Δ. Ι. Φ. Ιουλιος Σμιθ
Διευθ. ντὴς τοῦ ἐν Ἀθήναις Ἀστεροσκοπείου.

Γνῶμαι καὶ σκέψεις ἠθικαὶ τοῦ δουκὸς

ΔΕ-ΛΑ-ΡΟΣΦΟΥΚΩ

[Μετάφρασις Γ. Ζωχιοῦ.]

79.

Ἡ σιωπὴ εἶναι τὸ ἀσφαλέστερον καταφύγιον τοῦ μὴ εἰς ἑαυτὸν θαρροῦντος.

80.

Εὐμετάβολον εἶναι ἡ φιλία, διότι εὐκόλως μὲν διαβλέπομεν τοῦ νοὸς τὴν ποιότητα, δυσκόλως δὲ ἐμβατεύομεν εἰς τῆς καρδίας τὰ ἄδυτα.

ΔΑΝΕΙΟΝ ΠΝΕΥΜΑ

Κατά τινα τῶν τελευταίων συνεδριάσεων τοῦ Βελγικοῦ κοινοβουλίου εἰσέδυσεν εἰς τὴν αἴθουσαν τῆς βουλῆς κυνάριόν τι, ἐν ᾧ ὁ ἐπὶ τοῦ βήματος ἱστάμενος ῥήτωρ παρεσκευάζετο νὰ ἀγορεύσῃ περὶ στρατιωτικοῦ τινος ζητήματος. Μετά τινα δὲ ὥραν ὁ ὑπὸ τὰ θρανία τῶν βουλευτῶν πλανώμενος τετράπους ἀκροατὴς περὶ οὐδενὸς ποιούμενος τοῦ συζητουμένου θέματος, ἤρξατο ὑλακτῶν θλιβερῶς. Οἱ δὲ βέλγοι σημειογράφοι τῆς Βουλῆς, οἵτινες οὐδόλως ταράσσονται, συντάττοντες τὰ πρακτικὰ τῆς συνεδριάσεως, ἐν τῇ ἀγορεύσει ἐκεῖ ἔνθα ἠκούσθησαν αἱ ὑλακαὶ τοῦ κυναρίου, ἐσημείωσαν «*ὑλακαὶ ἐκ διαφόρων θρανίων.*»

*

Ἑσπέραν τινὰ ὁ Βίσμαρκ ἔπαιζε χαρτία ἐν τῇ Λέσχῃ τοῦ Λονδίνου, ἰδὼν δὲ τὸν στρατηγὸν Μεζενσὲφ, ὃν εἶχε κακολογήσει, καλύπτοντα τὸ δεξιὸν οὖς διὰ μανδηλίου, τὸν ἠρώτησε μήπως ὠταλγεῖ.—Μάλιστα, ἐξοχώτατε, ἀπεκρίθη ὁ στρατηγός· vous m'avez donné un coup de langue.

Ἐν Ἑλλάδι ὑπάρχουσι 1239 δημοτικὰ σχολεῖα.

ΑΛΗΘΕΙΑΙ

*** Ἡ χαρὰ τὴν ὁποίαν προξενοῦμεν εἰς τὸν πλησίον τοῦτο ἔχει τὸ γλυκὺ, ὅτι μακρὰν τοῦ νὰ ἐλαττωθῇ ὡς πᾶσα ἀντανάκλασις, ἐπιστρέφει εἰς ἡμᾶς ἱλαρωτέρα. (Β. Οὐγκώ.)

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

*** Ἐσχάτως ἐγένετο ἐν Γότθᾳ τῆς Γερμανίας ἡ πρώτη ἐπίσημος ἀποτέφρωσις τοῦ νεκροῦ τοῦ μηχανικοῦ Στίρ. Ἡ ἐπικήδειος αὕτη τελετὴ παρήγαγε μεγάλην αἴσθησιν ἐν Γερμανίᾳ, διωργανώθη δὲ ὑπὸ τοῦ διαμαρτυρομένου κλήρου κατὰ τὸ τυπικὸν τῶν συνήθων ἐνταφιασμῶν. Εἰς τὴν τελετὴν ταύτην πάντες οἱ κάτοικοι τοῦ Γότθα παρέστησαν.

Τὸ νεκροφόρον ἅρμα παρηκολούθουν οἱ γονεῖς τοῦ νεκροῦ, τὸ δημοτικὸν συμβούλιον, ἀντιπρόσωποι τοῦ τύπου, ὑπάλληλοι καὶ πλῆθος ξένων, ἐλθόντων ἐκ Λονδίνου, Ἀμστερδάμης, Βερολίνου καὶ Πετρουπόλεως. Ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ μετὰ τὴν νεκρώσιμον ἀκολουθίαν, ψαλεῖσαν ὑπὸ χοροῦ παίδων, ὁ ἱερεὺς ἐξεφώνησε τὸν ἐπικήδειον λόγον, ἐνδιέτριψεν εἶτα ἐπὶ τοῦ ζητήματος τῆς καύσεως τῶν νεκρῶν, εἰπὼν ὅτι ὁ κλῆρος ἐν τῷ συστήματι τούτῳ τῆς ταφῆς οὐδὲν βλέπει τὸ ἀντικείμενον οὔτε εἰς τὸ γράμμα οὔτε εἰς τὸ πνεῦμα τοῦ Εὐαγγελίου, διότι ἔν τε τῇ Παλαιᾷ καὶ Νέᾳ Διαθήκῃ οὐδὲν χωρίον ἀπαντᾷ ἀπαγορεῦον τὴν ἀποτέφρωσιν τῶν νεκρῶν.

Εἶτα οἱ ἔχοντες προσκλητήρια κατέβησαν εἰς τὴν αἴθουσαν, τὴν συνεχομένην τῷ δωματίῳ ἔνθα ἐγένετο ἡ ἀποτέφρωσις, ὅπως ἴδωσι κρυφίως δι' ὀπῆς ἐπὶ μιᾶς τῶν θυρῶν δωματίου τὰς προόδους τῆς καύσεως τοῦ νεκροῦ καὶ ἀκούσωσιν ἐκεῖ τεχνικὰς ἐξηγήσεις περὶ τοῦ τρόπου τῆς ἀποτεφρώσεως.

ΜΙΑ ΣΥΜΒΟΥΛΗ ΚΑΘ' ΕΒΔΟΜΑΔΑ

Ὑπάρχουσι μὲν πολλοὶ τρόποι καθαρισμοῦ τῶν ἀργυρῶν κοσμημάτων τε καὶ ἐπιτραπεζίων σκευῶν, ἀλλὰ προτιμᾶται ὁ ἑπόμενος:

«Ἀναμιγνύομεν λειοτριβῆ κιμωλίαν καὶ ἔλαιον κοινὸν ὅσον ἀπαιτεῖται πρὸς κατασκευὴν χυλοῦ πηκτοῦ. Διὰ τοῦ χυλοῦ δὲ τούτου ἀλείφομεν καλῶς τὰ καθαριστέα ἀργυρᾶ κοσμήματα ἢ σκεύη καὶ τὰφίνομεν οὕτω πως δύο ὥρας. Μετὰ ταῦτα ἀφαιροῦμεν τὸν ἀπεξηραμένον χυλὸν τρίβοντες πρῶτον μὲν διὰ λείου μεταξίνου ὑφάσματος καὶ ἔπειτα διὰ ψήκτρας ἁπαλῆς ἵνα ἐκβληθῇ ἐντελῶς πᾶν μόριον τοῦ χυλοῦ ἀπὸ τῶν σκαλισμάτων καὶ τῶν γραμμῶν. Τελευταῖον δὲ τὰ τρίβομεν διὰ ξηρᾶς καὶ λεπτοτάτης κόνεως κιμωλίας καὶ ἁπαλοῦ δέρματος, καὶ οὕτως ἔχομεν αὐτὰ καθαρότατα καὶ στιλπνότατα.

ΑΘΗΝΗΣΙ—ΤΥΠΟΙΣ ΚΟΡΙΝΝΗΣ, ΟΔΟΣ ΜΑΤΙΑΔΟΥ ΚΑΙ ΝΙΚΙΟΥ, 15.